

Dış Politika, Kimlik ve İç Politika İlişkisi: 2002-2016 Türkiye Örneği

*

Yakup Şahin¹

ORCID: 0000-0002-6744-3901

Öz

Bu çalışmada dış politika, kimlik ve iç politika arasındaki ilişki çerçevesinde Türkiye'nin 2002-2016 yılları arası incelenecektir. Dış politika, kimlik ve iç politika arasındaki ilişki tartışılacaktır. Bir taraftan kimliğin dış politikayı belirlediği bir taraftan da dış politika aracılığıyla kimliğin dönüştürüldüğü, yeniden inşa edildiği ve iç politikanın etkilendiği ileri sürülecektir. Türkiye'yi son 20 yıldan bu yana yöneten AK Partili karar vericiler dış politikaya özel bir önem atfetmişlerdir. Türkiye'nin kendisine yeni bir kimlik tanımlaması gerektiğini savunan karar vericiler, bu kimlik çerçevesinde yeni bir dış politika söylemi ve uygulama alanına gitmişlerdir. Bu dönemde kimlik dış politikanın pusulası gibi görülmüş, dış politika yeni inşa edilmeye çalışılan kimliğin en temel araçlarından birisi olmuştur. Dış politika aracılığıyla "biz ve öteki", "içerisi ve dışarı", "dost ve düşman" gibi tanımlar yapılmıştır. Dış politika ayrıca iç politikanın da bir aracı olmuştur. Dış politika söylemlerinin bahsedilen kimlik inşa ve iç politika süreçlerinde belirleyici bir yönünün olduğu görülmektedir. Bu minvalde dış politikanın belirlenmesindeki etkisi kabul edilen Ahmet Davutoğlu'nun söylemleri merkeze alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kimlik, dış politika, iç politika, yeni Osmanlılık.*

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Dr., Polis Akademisi, E-mail: sahinjakup33@gmail.com

The Interrelation of Foreign Policy, Identity and Domestic Policy in Turkey from 2002 to 2016

*

Yakup Şahin²

ORCID: 0000-0002-6744-3901

Abstract

This study examines foreign policy, identity and domestic policy in Turkey from 2002 to 2016. The interrelation between foreign policy, identity and domestic policy will be discussed. On one hand, identity shapes foreign policy while on the other hand, it transforms and is restructured by means of foreign policy whereby the internal policy is directly influenced. The policymakers of AK Party, attributed significance to foreign policy specifically. Defending the idea that Turkey needs to redefine its identity, the policymakers have come up with and executed a new foreign policy discourse. Identity has been considered as the guide of foreign policy in this period. Foreign policy, however, has become one of the most essential tools of identity that which has recently been attempted to be rebuilt. In light of foreign policy, the concepts of “us and other”, “internal and external”, “domestic and foreign”, “friend and enemy” have been redefined. Foreign policy has also become the instrument of internal policy. It is seen that the discourse of foreign policy has a determiner aspect in the process of restructuring identity and internal policy. Thus, Ahmet Davutoğlu’s statements, whose influence on shaping the foreign policy is undeniable, are the main focus.

Keywords: Identity, foreign policy, domestic policy, neo Ottomanism.

² Asst. Prof. Dr., Police Academy, E-mail: sahinjakup33@gmail.com

Giriş³

2002’de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) yeni bir dış politika vizyonu ile hareket ettiğini belirterek geleneksel dış politikanın dışına çıktığını söylemiş, dahası bu dönemin dış politika tartışmalarıyla ilgili geniş bir literatür oluşmuştur. Hatta bu dönemde dış politika en önemli tartışma konularından birisi olmuştur. Özellikle eski Osmanlı coğrafyası ve oralarda yer alan gruplarla kurulan ilişkiler de beraberinde yeni tartışmalar getirmiştir. AK Parti öncesinde gereken önemin gösterilmediği iddia edilen bu coğrafyaya ilgi artmış, ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerde önemli bir ivme yakalanmıştır. Bu çalışmada dış politikada yaşanan dönüşümün nedenleri, bu dönüşümde kimliğin rolü ve etkisiyle dış politikayla iç politika arasında nasıl bir ilişki olduğu sorularına yanıt aranacaktır. Çalışmanın temel varsayımı şudur; Ak Parti Türkiye’ye yeni bir kimlik tanımlamak isteyerek yeni bir kimlik inşa süreci başlatmıştır. Kimlik inşası, dış politika uygulamaları ve söylemlerinden tiyatro oyunlarına, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) müfredatlarından, resmi törenlere, TRT dizilerinden, mimariye, politik uygulamalardan sembolere kadar farklı enstrümanlarla yapılmıştır. Bu çalışmada Ak Partinin 2002-2016 arası devlet kimliğini yeniden tanımlanması, dönüştürülmesi ve iç politikanın etkilemesinde dış politikaya odaklanılacaktır. Dahası dış politikanın yeni tanımlanan ve inşa edilmeye çalışılan kimliğin hem nedeni hem de sonucu olduğu savunulacaktır. Kimlik bir taraftan dış politikayı değiştirmiş, bir taraftan da kimlik aracılığı ile dış politika yeniden inşa edilmiş ve iç politika etkilenmiştir. Yani karşılıklı bir inşa ve etkileşim söz konusudur. Özellikle eski Osmanlı coğrafyası ile kurulan bağlar ve bölgeye duyulan yakınlık, “içerisi-dışarı” ayrımının ve tehditlerin yeniden tanımlandığı göstermektedir. Bu anlayışa kimliğin bir zorunluluğu olarak bölgede etkili olunmalıdır. Dolayısıyla kimlik aracılığıyla bölgede yeniden etkili olmanın yanında, bölgeye dönük dış politika devlet kimliğini dönüştürecektir. Ayrıca dış politika uygulamalarının yoğunlaştığı coğrafya, başvurulan söylem ve uygulanan yöntem bakıldığında bahsedilen iddia kendisine güçlü destek bulmaktadır.

Yöntem

Peter Katzenstein ve Ruda Sil’in “analitik eklektizm” yani kuramsal varsayımlar ve farklı epistemolojiler uyum içinde olmasa bile, olayları, gelişmeleri

³ Bu çalışma “Kimlik ve Dış Politika: Türkiye’nin Arap-İsrail ve Balkan Uyuşmazlıklarına Dönük Arabuluculuk Girişimleri (2002-2016)” başlıklı doktora tezinin bir bölümünün gözden geçirilmiş halidir.

ve dünyayı anlamak ve anlamlandırmak adına, paradigmlar arası etkileşim ve iletişim sağlayıp, farklı kuramları eklektik ele alan yöntemi bu çalışmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. (Katzenstein and Sil, 2008, s. 109-130). Analitik eklektizm çok fazla ve farklı aletler içerisinde gerekli olanların seçilerek kullanılmasını önermektedir (Şatana, 2015, s. 25-28). Bu dönemi daha iyi anlamak ve anlamlandırmak için dış politika uygulamaları ve söylemlerini birlikte değerlendirmek daha açıklayıcı olsa da çalışmanın sınırları ve önemine istinaden söylem merkezli bir inceleme yapılacaktır. Bu çerçevede başta AK Partinin lideri Recep Tayyip Erdoğan ve 2015'e kadar dış politikada önemli etkisi olan Ahmet Davutoğlu olmak üzere önemli karar vericilerinin söylemleri, Partinin beyannameleri, politika temel metinleri ile politik uygulamalar ele alınarak tartışılacaktır. Özellikle Davutoğlu'na ağırlık verilecektir. Çünkü, AK Partide Erdoğan'ın her konuda özgül bir ağırlığı olsa da dış politikada özellikle ilk dönemlerinde çok yetkin olmadığı, yabancı dil bilmediği bu yüzden de bu alandaki kararlarını Abdullah Gül ve Ahmet Davutoğlu'nun etkisi ile verdiği de iddia edilmektedir (Özkan, 2014, s. 123). Zaten Davutoğlu da Türk dış politikasının oluşumundaki en önemli karar vericilerden birisi olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, 2001'de yazdığı *Stratejik Derinlik* isimli kitabı ile uygulanan dış politikanın eş güdümlü olduğunu çeşitli platformlarda belirtmiştir (Davutoğlu, 2011, s. 13-14; Youtube, 2022). Recep Tayyip Erdoğan, İbrahim Kalın gibi isimler de Davutoğlu'nun dış politikasındaki etkisini doğrudan ve dolaylı olarak kabul etmektedirler (Kalın, 2012, s. 7-11). Davutoğlu'nun biyografisini, hayata bakışını ve dış politikasını kaleme alan Zengin'e göre de Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*'te yazdıklarını dış politikada uygulamaya koymaktadır (Zengin, 2011, s. 24).

AK Partinin özellikle de ilk iki döneminde Türkiye'nin dış politikasında inisiyatif alma, bölgesel ilişkileri geliştirme, küresel ve bölgesel aktörlerle etkileşimde ivme kazanıldığı iddia edilmektedir. Bahsedilen "pro aktif", "insani ve girişimci" dış politikanın ilgili olduğu alanın çoğunlukla eski Osmanlı coğrafyası olması dikkat çekmektedir. Özellikle de bölgede yaşanan uyuşmazlıkların çözümünde Türkiye aktif bir rol oynamak istemiştir. Türkiye bölgesel barışa katkı sağlamak adına Komşularla Sıfır Sorun politikası geliştirmiş, barışın inşasına katkı sağlamak adına arabuluculuk yapmak ve barış inşasına destek olmak istemiş, ekonomik ve kültürel faaliyetlerini hızlandırmış, siyasi ve ekonomik alanlarda bölgesel işbirliklerini arttırmıştır. Bu unsurlar, Türkiye'ye kimliğinin yüklediği sorumluluklar ve imkânlar olarak değerlendirilmiştir. Çünkü AK Partinin karar vericilerine göre; Türkiye'nin coğrafyasından, tarihinden, kültüründen bir başka ifadeyle Osmanlı mirasından

devraldığı sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, Davutoğlu, Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgede yaşanan uyuşmazlıkları Türkiye'nin çözmesi gerektiğini söyler ki hatta ona göre bu uyuşmazlıkları yalnızca Türkiye çözebilir. Davutoğlu'nun Osmanlı arşivi olmadan Kudüs'ün anlaşılamayacağı ve Arap-İsrail uyuşmazlığının çözülemeyeceği, (Davutoğlu, 2011, s. 333) Balkan tarihinin yazılamayacağı iddiası, bu bölgenin en barışçıl döneminin Osmanlı Barışı altında yaşandığı şeklindeki sözleri bu bakışın yansımasıdır. Davutoğlu'nun bakış açısına göre bölgeye barış gelmesi ile ekonomik, kültürel işbirliği, karşılıklı bağımlılık artacak, "suni" (Dışişleri Bakanlığı, 2013) olarak görülen sınırlar kalkacak, bölge Türkiye'nin liderliğinde ve etkisinde olacaktır. Zaten *Stratejik Derinlik'te* Davutoğlu, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde tarihsel birikimini ve mirasını göz ardı etmeyerek yeniden hak ettiği, olması gerektiği yere gelebileceğini savunmaktadır (Davutoğlu, 2011, s. 70).

Kimlik ve Dış Politika

Uluslararası ilişkiler kuramlarından İnşacı ve post yapısalcı yaklaşımlarda kimlik, dış politikayı oluşturmada önemli bir faktörken aynı zamanda dış politika bir kimlik inşa sürecidir. İnşacılık için kimlik oluşum sürecindeki en önemli aktörler devletlerdir (Kaya, 2015, s. 82). Devlet kimliğinin ve milletin inşasının Gramscici hegemonya inşa süreci olduğu söylenebilir (Aktoprak, 2016, s. 14). Farklı sosyal sınıfların rekabeti sonucu egemen olan grup hegemonyasını inşa etmeye çalışır (Cox, 1981, s. 126-155; Cox, 1993, s. 49-68). Milli kimlik tarih, mitler, devletin ideolojik aygıtları ile inşa edilir. Gramscici hegemonya maddi güç, kurumlar ve fikirlerle kurulur. Hegemonyanın bir ayağı zor, diğer ayağı ise rızadır. Kimlik farklı öğelerle inşa edilmektedir, maddi unsurlar kadar maddi olmayan unsurlar da önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla inşacılık ile Gramscici hegemonya inşa süreçlerinin paralellik gösterdiği söylenebilir. İnşacılığa göre kimlik çıkarı belirlenir, ancak dış politika ve çıkar sadece devlet kimliğinin bir sonucu ya da yansıması değildir. Dış politika devlet kimliğinin oluşması, güçlenmesi ve inşa edilmesinde önemli etkisi olan bir pratiktir (Balci, 2007, s. 67). Uluslararası ilişkiler içinde Eleştirel yaklaşımlar klasik inşacılığın kimliğin dış politikayı etkilediği varsayımını bir adım ileri taşıyarak sadece kimliğin dış politikayı etkilemediğini, dış politika sayesinde kimliğin yeniden ve yeniden üretildiğini iddia etmektedir. Başka bir ifadeyle devletler dış politikadaki tehdit unsurları, temel söylemleri ve ötekiler üzerinden aslında kendi kimliklerini de inşa etmektedirler (Demirtaş, 2014, s. 190). Hopf'un bir devletin kimliğinin, tehdit ve fırsatlarının, düşman ve müttefiklerinin bilişsel yapılarca yaratıldığı ve inşa edildiği düşüncesi

(Hopf, 2002, s. 16-17) bu fikri yansıtmaktadır. Önemli dış politika konuşmaları ve söylemleri bir grubun biz duygusuna, değerlerine, kurumlarına, ait olduğu topraklara, coğrafyaya, mit ve ritüellere atfı yaptığı için aslında kolektif kimliğin dışı vurumudur. Milli kimlik siyasi sosyalleşmenin bir sonucu olarak kurumsallaşır, kurumsallaşma süreci sonunda da siyasi kültür ve dış politikasının bir parçası olur (Bozdağlıoğlu, 2012, s. 139-140; Browning, 2015, s. 196-214; Hobsbawn and Ranger, 2006, s. ; Şahin, 2013, s. 61-64). Hopf, devletlerin kimliklerini çıkarları, amaçları, doğaları, muhtemelen girişimleri, tutumları, rolleri ve taraflarını algılamak, belirlemek için de kullandığını belirtmektedir (Şimşek, 2015, s. 153-154; Hopf, 2000, s. 176-193; Hopf, 2002, s. 10-16, 154). Katzenstein gibi isimlere göre bu çıkar ve algı, siyaseti yönetip şekil veren devletin ulusal ideolojisi tarafından kurgulanmaktadır (Katzenstein, 1996, s. 54). Ulusun inşa olmasına istinaden devlet kimliği de inşadır, ancak bu inşa edilme durumu toplumun siyasal kimliklerinden de bağımsız olarak değerlendirilemez (Şimşek, 2015, s. 154-155). Checkel, devletlerin dış politika aracılığı ile hem mevcut hem de kurmak istedikleri yeni kimliği inşa ettiklerini belirterek dış politika ile devlet kimliği arasında doğrudan ve güçlü bir bağ olduğunu iddia etmektedir. Devletler, özellikle kimliğini yeniden inşa etmeye ya da dönüştürmeye başladığı dönemlerde dış politikayı daha aktif kullanmaktadırlar. Buradan da devlet kimliği bağımsız değişken, dış politika ise bağımlı değişken olarak değerlendirildiğinde durum daha açık ve net anlaşılabilir (Demirtaş, 2012, s. 157; Campbell, 1992, s. ; Checkel, 1998, s. 324-348).

Devletlerin dış politika aracılığı ile kimliklerini ve hedeflerini tahayyül ettikleri, bu minvalde de tahayyül ettikleri kimliği inşa ettikleri veya dönüştürdükleri belirtilmişti. Bu noktada dış politikaya dönük söylemler ve dış politika pratikleri en önemli inşa araçlarıdır (Jacobsen, 2003, s. 39-60). Uluslararası ilişkiler kuramları içinde bulunan eleştirel inşacılığa göre dil ve söylemler üzerinden sosyal gerçeklik inşa edilir. Yani söylemler aslında yapmaya teka-bül de edebilir (Austin, 1962, s. 88). Çünkü söylemler, o çerçevede düşünüldüğü ve bu yönde davranılacağı düşüncesini aşılır, dolayısıyla gerçekliğin inşası, karşının ikna edilmesi ve etkilenmesinde söylemlerin önemli rolü vardır (Sunar, 2013, s. 283-284).

Dış Politika Aracılığıyla İnşa Edilen ve Dönüştürülen Kimlik

Kimliğin dış politikayı etkilemede ve oluşturmada belirleyici olduğundan bahsedilmişti. Buradaki başka önemli nokta dış politika, sadece devletlerin kendilerine tanımladıkları kimliğin tek taraflı sonucu değildir. Dış politika, aynı zamanda devlet kimliğinin inşa edilmesinde ve yeniden üretilmesinde

devamlılığı sağlayan bir araç ve pratiktir (Balci, 2007, s. 67-87). Aynı zamanda dış politika aracılığıyla devlet kimliği inşa edilip dönüştürülebilir, yani karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Geleneksel kuramlar ve milliyetçilik çalışmaları siyasi elitlerin modern devletleri inşa etmeleriyle içerisi ve dışarıyı ayırımı daha belirginleştirdiklerini savunmaktadır (Anderson, 1995, ; Hobsbawn and Ranger, 2006, s. ; Özkırmı, 2004, s. ; Bilgin, 2007). Her ne kadar geleneksel kuramlar siyasi elitlerin devletleri inşa ederken iç ve dış ayırımıyla daha belirgin sınırlar koyduklarını iddia etseleler de aslında durum farklıdır. İç ve dış politika birbiriyle ilişkili ve etkileşim halindedir (Balci, 2011, s. 70-71). Dış politikanın, iç politikanın devamı olduğu; hatta iç politikanın da dış politikanın devamı olduğu söylenebilir. İkisi birbirini karşılıklı olarak etkiler (Kırdaş, 2015, s. 178) ve inşa ederler. Özellikle de Eleştirel yaklaşımlar dış politikanın içerisini inşa ettiğini iddia etmektedirler. Dış politika ayrıca ülke içindeki farklı sınıfların ve grupların rekabet ve güç ilişkilerinin de bir yansımasıdır; hatta dış politikanın, iç politikadaki rekabetin de yansıtılması olduğu söylenebilir. Dış politika aracılığıyla oy verme davranışları etkilenir. Ayrıca dış politika aracılığı ile yeni kimlik hem inşa edilir hem de güçlendirilir. Dış politikadaki basın açıklamaları, anlaşmalar ve diğer dış politika pratikleri ve araçları devlet kimliğini de inşa eder. Buradaki en etkili enstrümanların başında söylemler gelmektedir (Balci, 2011, s. 3-29). Dış politika aracılığıyla başvuru- lan ya da dış politikada kullanılan ortak çıkar, ortak hedefler, ortak gelecek, ortak güvenlik ve tehdit söylemi ve algısıyla kimlik kurgulanmaktadır (Saraçoğlu ve Demirel, 2015, s. 301-319). Campbell'ın dış politika aracılığıyla dost, düşman, tehdit, güvenlik algısının yaratıldığını vurgusu (Campbell, 1992, s. 70) düşünüldüğünde dış politikanın bir taraftan dışarıdakini tanımladığı bir taraftan da içerisini betimleyip belirlediği söylenebilir. Çünkü dış politika aracılığı ile hem dış tehdit algısı hem de iç tehdit algısı daha kolay kurgulanacaktır (Sterling-Folker, Shiko, 2007, s. 244-264; Hansen, 2006, s. 55-57). Dış politika diğer devletlerle kurulan ilişki ve sağladığı etkiyle içeriye dönük olarak dost ve düşman imgeleri yaratır. Yaratılan imge ve oluşturulan algıyla devletler, iç politikayı ve inşa edilen kimliği daha güçlü konsolide edeceklerdir (Campbell, 1992, s. 70). Dış politikanın iç politika üzerinde belirleyici etkisi olduğu gibi, iç politikadaki kurum ve aktörlerin mücadelesi de dış politika üzerinde belirleyici olabilmektedir (Gerner, 1995, s. 17-32). Kimlik ve çıkar oluşumunda içsel etkenler, dış etkenler kadar etkili olduğu gibi devletlerin tarihleri ve hafızaları da karar alma süreçlerinde etkili olmaktadır (Johnston, 1995, s. 32). Ayrıca ideolojinin de bir kimlik olduğu düşünülürse devletlerin

ideolojileri de dış politikalarını etkilemektedir (Oğuzlu, 2012, s. 64). Makalenin konusu olan AK Partinin dış politika tercihlerinde ideolojinin etkisi tartışılan konulardan birisi olduğu için bu nokta önemlidir. Dış politika söylemleri ve pratiklerinin seçmen davranışlarının istenilen biçimde yönlendirilmesi ve partiye oy veren tabanın konsolide edilmesi, parti kimliğinin ve dost-düşman imgesinin güçlendirilmesi üzerinde önemli bir etkisi görülebilir. Bu çalışmanın varsayımı olduğu üzere AK Partinin özellikle dış politika aracılığıyla iç politik yaşamı etkilediği ve devlet kimliğini dış politika aracılığıyla dönüştürmek istediği görülmektedir (Kırdış, 2015, s. 179).

Kimlik İnşa Araçları

Hegemonik bir edim olarak kimlik inşası eğitimden orduya, medyadan edebiyata, söylemlerden dış politikaya kadar farklı araçlarla yapılmaktadır. Dış politika, kimliğin inşası ve kurgulanmasındaki en önemli enstrümanlardan birisidir. Dış politika söylem ve pratiklerine, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türk İşbirliği Kalkınma Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsünün yayınlarına bakıldığında Yeni Osmanlı söyleminin net ve bariz biçimde kullanıldığı gözlemlenmektedir (YTB, 2019). AK Parti döneminde kimlik inşasında başka araçlar da kullanılmıştır (Ongur, 2015, s. 416-432). Kimi uzmanlara göre sosyal yardımlar aracılığı ile hem rıza üretilmekte hem de kimlik inşası sağlanmaktadır (Ateş, 2017, s. 150-129). Ayrıca “milli iradeci” bakışın bir yansıması olarak kimi isimler seçimler ve milli irade anlayışı çerçevesinde hegemonik kimliğin inşa edildiğini savunmaktadırlar (Keyman ve Gümüşçü, 2014). Gündelik hayatta Osmanlı temalı araçlar ve semboller sıkça kullanılmaya başlanmış, (Peker, 2015, s. 119-124; Aktoprak, 2019; Tokdoğan, 2015, s. 85) ticari firmaların bile tüketime dönük ürünlerinde Osmanlı logolu sembollerin sıklıkla işlendiği ve irdelendiği görülmüştür. Ayrıca “Osmanlı” temalı çok sayıda etkinlik Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılmıştır (Çelik, 2018). Kültür ve sanat alanında Osmanlı eğilimlere ağırlık verilmiştir (İnal, Sancar ve Gezin, 2015). TRT Osmanlı temalı dizilere ağırlık vermiş, mimari alanında Osmanlı ve Selçuklu temalı mimari kullanılmaya başlanmıştır (Batuman, 2019; Haberler, 2012). Devlet Tiyatrolarında (DT) Osmanlı temalı oyunlar çoğalmış, DT Genel Müdürü 2016 yılında repertuarın tamamen yerli ve milli oyuna döndüğünü söylemiştir (Agos, 2016). Ancak Cumhurbaşkanı Erdoğan siyasi alanda iktidar olmalarına rağmen kültürel alanda iktidar olamamaktan (hegemonyayı inşa edememekten) şikayet etmiştir (Bora, 2018, s. 54-63;). 2016’da 17 yıl sonra ilk kez Milli Kültür Şurası düzenlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016). Askeriyede

“Tanrı’mıza hamdolsun”, “Allah’ımıza hamdolsun” olarak değiştirilirken askeri cenazelerde cenaze marşı yerine Buhurizade Mustafa Itri’nin “Tekbir” eserinin çalınması yönünde talimat verilmiştir (Hürriyet, 2017). 29 Ekim 2014’te Atatürk Orman Çiftliğinde Cumhurbaşkanlığı Külliyesinin açılışında “Yeni Türkiye” marşı çalınırken marşta eski Müslüman Türk liderlere atıf yapılmış, büyük ve güçlü Türkiye mesajı verilmiştir (Koyuncu, 2015, s. 42-43).

MEB 2012 yılında Hayrat Vakfı ile protokol imzalayarak Osmanlıca’nın yaygınlaşması için ücretsiz kurslar başlatmış, 19.Milli Eğitim Şûrası’nda Osmanlıca’nın Anadolu İmam Hatip Liselerinde zorunlu, diğer okullarda seçmeli ders statüsünde olmasına karar verilmiştir. Daha sonra 2014 yılında Erdoğan, “*Bunlar istese de istemese de bu ülkede Osmanlıca öğrenilecek ve öğretilecektir.200 yıldır yaşanan baskılara rağmen Türkiye’nin âlimleri, münevverleri ayakta-
dır. Osmanlıca’nın bu ülkenin evlatlarının öğrenmesinden ürkenler var. Diyor ki, mezar taşlarını mı okutacağız diyor. Kendi neslinin mezar taşlarını okuyamamasından daha büyük bir ayıp olabilir mi?*” (Yeni Akit, 2014) sözleriyle Osmanlıca’nın öğretilmesi gerektiğini savunmuştur. 2018 yılında ise Osmanlıcanın önemine dikkat çekerken dil devrimi ile halkın tarihi ve medeniyeti ile ilişkisinin kopartıldığını söyleyip bu dönemi de cinnet devri olarak nitelemiştir (T24, 2018).

Devlet okullarının teknolojik açıdan gelişmesi için uygulanan projenin adı “Fatih”, yeni açılan üniversitelerin çoğunun adı Osmanlı ve eski Türk bilim insanlarının ya da liderlerinin isimleri olmuş, ayrıca benzer isimlere anma ve konferanslar düzenlenmiştir. Osmanlı dönemine ait sanat eserlerinin halk eğitim merkezlerinde canlandırılması, Osmanlı’ya dönük semboller, motifler, Fetih 1453, Diriliş Ertuğrul, Abdülhamit, Mehmetçik Kut’ul Amare, (Çavdar, 2018) gibi film ve diziler resmi politika çerçevesinde desteklenmiştir (Ongur, 2015, s. 427). Tokdoğan bu durumu yüzyıl boyunca hegemon olan Cumhuriyetçi mirasın yerine Yeni Osmanlı karşı-hegemonik bir milli aidiyet hafızası olarak betimlemektedir (Tokdoğan, 2018, s. 85-94). Yukarıda değinildiği üzere MEB aracılığı ile değiştirilen müfredatta da bu açıkça görülmektedir. MEB Şura kararları İslam temelli bir ahlak anlayışı çerçevesinde milli değerlere bağlı bir nesil yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Müslümanlık Türklük’ün ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Eroler, eğitim politikaları bağlamında AK Partinin kimlik inşasını incelediği çalışmasında yurttaşlık ahlakını İslamlaştırmaya dönük bir politika ile kurguladığını, millet kimliğinin de İslam üzerinden dönüştürüldüğünü savunmaktadır (Eroler, 2019, s. 303-314). Bu minvalde 2012’de dindar nesil yetiştirme projesi başlamıştır (Hürriyet, 2012). 2017’de Cumhurbaşkanı Erdoğan, “*Müfredatımızı yeniden*

düzenleyeceğiz ve anlı şanlı tarihimizi kitaplarımıza bu şekilde geçireceğiz.” ifadelerini kullanırken (Basın İlan Kurumu, 2017) yine aynı yıl *“Dinini, tarihini bilen kuşaklar yetiştirmekte kararlıyız”* demiştir (NTV, 2017). Bu noktada da yeni gelen neslin değişen müfredat ve tarih anlatısı ile dindar, maneviyatçı geçmişini bilen bir kuşak olması dolayısıyla yeni bir kimliği sahiplenmesi amaçlandığı söylenebilir.

2016’da İstanbul’un Fethi kutlamalarında Erdoğan, *“Fethin hesaplaşması 563 yıldır bitmedi. İstanbul semalarında ezanlarımız okunduğu, ay-yıldızlı bayrağımız dalgalandığı sürece bu hesaplaşma sürece... Şu anlaşılıyor ki medeniyetimizin 1400 yıllık ışığı hala birilerini rahatsız ediyor. Anlaşılıyor ki coğrafyamızdaki bin yıllık varlığımızı hala kabul etmeyenler var. Fethin 600 yıla yaklaşan acısının hala taze olduğunu görüyoruz... Onun için de unutmayacağız, uyumayacağız, kendimiz olmaktan asla vazgeçmeyeceğiz.”* (Star, 2016) demiştir. Koyuncu, AK Parti döneminde destansı şölenlerle yapılan Fetih kutlamaları ve önemli yerlere verilen isimler üzerinden Osmanlı’nın canlandırılmaya çalışıldığını savunmaktadır. Hatta Koyuncu, 29 Mayıs’ın görkemini 19 Mayıs’ı gölgede bıraktığını iddia etmektedir. Bu da Koyuncu’ya göre Cumhuriyet ile bir hesaplaşmadır. İstanbul’un merkez haline getirilmeye çalışılmasını, önemli etkinliklerin İstanbul’da yapılmasını da Cumhuriyet Ankara’sına karşılık Osmanlı İstanbul’un ön plana çıkarılması olarak değerlendirmektedir (Tokdoğan, 2018, s. 89-90). Onguç da Osmanlı’nın başkenti olan İstanbul’a yapılan yatırımlar ve İstanbul’un yeni merkez gibi görülmesini de Osmanlılık bağlamında yorumlamaktadır (Ongur, 2015, 427).

Türkiye’nin “Kimliği”

AK Partinin önde gelenleri ve partiye yakın medya kuruluşları Türkiye için; *“kadim, eski merkez, (Yeni Şafak, 2013) lider, (Ak Parti, 2011, s. 151) akil, (Dışişleri Bakanlığı, 2011) merkez ülke, (Davutoğlu, 2010) model, (Saraçoğlu, 2013, s. 61) bölgesel güç, küresel güç, vicdani güç, yumuşak güç, (Davutoğlu, 2001, s. 159) büyük ve güçlü Türkiye, (Dışişleri Bakanlığı, 2011) Osmanlı varisi gibi tanımlamalar kullanmışlardır ve bu tanımlamalar bahsi geçen inşa sürecinde önemli konumdadır. 2010 sonrası ise Türkiye’nin “ümmetin ümidi, lideri, kurtarıcısı” olduğu vurgusu da sıkça yapılmıştır (T24, 2017). Hükümete yakın isimler Türkiye’ye İslam dünyasında lider gözü ile bakıldığını, böyle bir liderliğe ihtiyaç duyulduğu söylemini sıklıkla dile getirmişlerdir (T24, 2016). Medeniyetler İttifakı’ndaki yeriyle birlikte 2010’ların ortalarıyla birlikte İslamofobia eleştirileri İslam dünyası liderliği izlenimini de beraberinde getirmiştir.*

AK Partili karar vericilerin kimlik tanımları dönem dönem değişebilmekte, bazen birkaç kimlik tanımı birlikte kullanılabilirken bazen de biri diğerlerinin önüne geçebilmektedir. AK Parti karar vericileri tarafından uluslararası ve bölgesel politikada “merkez, vicdani güç, küresel güç, medeniyetin temsilcisi, lider, akil ülke” gibi sıfatlarla tanımlanan Türkiye’de, devletin kimliğine dönük çoklu bir kimlik inşası mevcuttur. Davutoğlu Türkiye’yi kastederek “... Öncelikle kendi kimliğini, psikolojisini ve siyasi kültürünü yeniden inşa etmek zorundadır. Bu psikolojik yenilenmenin dış politika oluşumundaki uzantısı kendi hinterlandı (yani etki alanını) tanımlamak olacaktır.” (Davutoğlu, 2008, s. 92-93) demiştir. Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Davutoğlu yeni bir kimlik inşa etme arayışındadır, bu kimlik inşasında ise dış politika önemli bir yer tutmaktadır. Davutoğlu’nun zihninde çoklu bir kimlik tahayyülü vardır; bu kimliğin temel referansı kendi “özü” olan tarihi, medeniyeti, kültürü ve coğrafyasıdır (Dışişleri Bakanlığı, 2013). Davutoğlu’nun yazıları ve söylemleri incelendiğinde inşa edilme kavramını sıklıkla işlediği görülmektedir. Hatta inşa söylemi sadece Davutoğlu’nun yazıları ve söylemlerinde değil, AK Partinin karar vericilerinin söylemleri ve resmi beyanlarında da görülmektedir. AK Partinin Türkiye’ye tanımladığı kimliği anlamak adına teorik tartışmalara değinmeye ihtiyaç durulmaktadır. Davutoğlu kimliğin, sosyolojik olmaktan ziyade siyasi ve hukuki olarak tanımlandığını, “ben-idrakine” kıyasla yüzeysel bir kavram olduğunu savunmaktadır (Ardıç, 2014, s. 59). Davutoğlu’na göre kimliğin tanınmasında üst otorite ihtiyacı olması sosyolojik gerçeklerin görmezden gelinmesine neden olabilmektedir. Ancak ben-idraki bireyin, toplumun ya da kişinin doğrudan kendisini tanımlama biçimidir. Bu bakış açısına göre Türkiye kendi ben-idrakinden uzak kalmış, sosyolojik gerçeklikler yerine siyasi sınırlarla kendi medeniyeti ve kimliğinden ayrılmıştır. Dolayısıyla yeni bir kimlik arayışı vardır.

Davutoğlu modern Türk kimliğinin ben idrakinden bağımsız olamayacağını savunmaktadır. Modern Türk kimliğini İslamiyet öncesi Anadolu medeniyetlerine dayandıran tarih tezlerinin de başarısız olduğunu, ben-idrakine dönüşemediğini savunmaktadır. Çünkü Davutoğlu’na göre bu tezler merkezi ve soyut kalmış, tarihi ve zihni bir temele oturan sağlam bir ben idraki zeminine oturmamışlardır (Davutoğlu, 1997, s. 10-12). Davutoğlu, Cumhuriyet Türkiye’sinin kurucu felsefesini ve Soğuk Savaş ile birlikte uluslararası politikadaki yerini eleştirmektedir. Bu eleştiri birçok medeniyete siyasi merkez olmuş; Türkiye gibi bir ülkenin coğrafyasını, tarihini ve jeo kültürel özelliklerini, siyasal kültürünü ve birikimini yok sayarak başka medeniyete ek-

lemleme çabasına dönüktür (Davutoğlu, 2001, s. 83). Davutoğlu, Türkiye'nin herhangi bir devlet olmadığını savunmaktadır. Türkiye'nin tarihini, coğrafyasını ve mirasını aldığı geçmişin göz önüne alınarak ulus devlet modelinin yeniden inşa edilmesini isteyen Davutoğlu'nun Türkiye'yi tanımlarken kullandığı: *"20.asrın başlarında Avrasya üzerine egemen olan sekiz çok uluslu imparatorluk yapısından birini oluşturan Osmanlı devletinin mirası üzerine kurulmuş modern bir ulus-devlettir."* sözleri bu bakışı yansıtmaktadır (Aktaran: Yeşiltaş, 2014, s. 106). Türkiye'nin iç benliği ile dışı yansıyan benliği arasında bunalım olduğunu iddia eden Davutoğlu toplumların kendi tarih ve mekânlarına yabancılaşmasını, kişinin kendi vücuduna yabancılaşarak sahte benlik içine girmesi şeklinde tanımlamaktadır. Türkiye'deki tarih ve coğrafya eğitiminin tarihsizleşme eğitimi olduğunu iddia etmektedir (Davutoğlu, 2001, s. 29). Davutoğlu'na göre bu yabancılaşma İslam medeniyeti ve İslam medeniyetinin temsilcisi olan Osmanlı'ya yabancılaşmadır. Bu yüzden de hem iç hem de dış politikada bu yabancılaşmayı ortadan kaldıracak politikalara gidilecektir (Aktoprak, 2014, s. 219). Davutoğlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin elitlerinin devraldıkları mirasın farkına varamadıklarını, iç mücadelelerle uğraştıklarını, kimlik buhranı yaşadıklarını; bu durumun da dış politikanın gereklilikleri ve gerçekleri ile iç kültür arasında uyumsuzluk yarattığını iddia etmektedir (Davutoğlu, 2008, s. 139). Davutoğlu, yukarıda saydığı uyumsuzluğun iç benlik ile dış benlik arasında bir ayrım yarattığını savunmaktadır. Oysaki Türkiye tarih ve coğrafya açısından derinliğe sahip olan bir ülkedir (Davutoğlu, 2014, s. 136). Ancak, Davutoğlu'na göre tarih hafızası ve bilinci zayıf olan toplumların tarihe damga vurması çok zordur (Davutoğlu, 2001, s. 60). Dolayısıyla Türkiye yukarıda bahsedilen uzaklaşma ve ayırmadan kaynaklı olması gereken yerde olamamış, vurması gereken damgayı varamamıştır. Burada eleştirilen ise kurucu otorite (establishment) müesses nizamıdır.

Davutoğlu da dahil olmak üzere AK Partinin içinden doğduğu hareketin mensupların tamamına yakını geleneksel dış politika anlayışını kendi toplumunun değerlerine, tarihine ve kimliğine yabancılaştığı, tarihsel birikim ve zenginliğinden yararlanamadığı, sahiplenmek yerine ötekileştirdiği ve çatışmacı güvenlik anlayışına sahip olduğu gerekçesi ile eleştirmiştir. Davutoğlu bu eleştirilerinde doğrudan Kemalizm ismini vermese de kurucu "müesses nizamından" kasıt Kemalizm'dir. Davutoğlu, Kemalist dış politikanın minimalist duruşunu, insiyatif alamayan statükocu, edilgen bir Türkiye yarattığını iddia etmiştir. Kemalist projenin kendi halkıyla bütünleşerek ondan güç almak yerine Batılılaşma adına kendi halkına, geçmişine, kültürüne yani "onu

var eden şeylere, kendine" yabancılaştığını, bunun da Batı sisteminin kendine verdiği bir rol olarak çevre ülkesi kaldığını söylemektedir (Akdevelioğlu ve Yeşilyurt, 2009, s. 383). Davutoğlu, Kemalist modernleşme ve Kemalist kimliğe karşı yeni bir inşa arayışına gitmektedir. Çünkü Davutoğlu'na göre Cumhuriyet projesi kendi toplumunu; kendi eğitimi, kendi tarihi (Osmanlı geçmişi), dış politikası ile coğrafyası (Orta Doğu ve Balkanlar), ideolojisi ile kendi dininden ve kültüründen (İslam'dan) uzaklaştırmıştır (Uzgel ve Yaramış, 2010, s. 42). Yeni kimlik Kemalist devlet kimliğinden kopuş arayışını da işaret etmektedir (Saraçoğlu, 2013, s. 24). Ayrıca Davutoğlu'nun yaptığı Kemalist modernleşme ve ulus devlet eleştirisi, AK Partiye yakın akademisyenlerde ve entelektüellerde de sıklıkla görülmektedir (Kalın, 2009).

Davutoğlu, Türkiye'nin eski Osmanlı coğrafyasında nüfuz bölgesi oluşturmasını önermektedir. Çünkü kendi halkı, kültürü, dini, tarihi ve coğrafyası ile barışık bir dış politika anlayışının Türkiye'yi merkez ülke haline getireceğini iddia etmektedir. *Stratejik Derinlik*'te Davutoğlu Türkiye'de toplumun en değişmez ve gerçek kimliğinin Osmanlı mirası olduğunu savunmaktadır. Hatta bu miras, tarihin herhangi bir istisnası olmaktan ziyade Türkiye'nin potansiyel gücüdür (Saraçoğlu, 2013, s. 59). Davutoğlu, Osmanlı tarihini Türkiye'nin sosyo-kültürel haritasının merkezinde olarak tanımlayıp siyasi olarak Türkiye ile Osmanlı'nın bir yerde buluşmak zorunda olduğunu ileri sürmektedir. Davutoğlu'na göre Türkiye kaçsa bile tarihin sorumluluklar dikte ettiği şeyler bulunmaktadır. Toplumların kurdukları son medeniyet ile kimlik bulduğunu belirten Davutoğlu, Türkiye'nin son medeniyetinin Osmanlı medeniyeti olduğu fikri üzerinden Osmanlı medeniyetini dışlayan bir kimliği yaşatmanın zor olduğunu savunmaktadır (Davutoğlu, 2014, s. 229). Daha önce değinildiği üzere Davutoğlu Türkiye'nin sınırlarının suni olduğunu belirterek (Sabah, 2011) Türkiye'nin sosyolojik sınırlara dönmesi gerektiğini söylemektedir. Dönülmesi gereken sosyolojik sınırların ise Osmanlı sınırları olduğu söylenebilir. Davutoğlu'nun "*Balkanları, Kafkasları, Ortadoğu'yu Türkiye'nin veya Osmanlı'nın tarihi olmadan yazamazsınız. Sırp tarih Osmanlı tarihi olmadan yazılamaz. Düşman algılaması olsa bile yazılamaz. Böylesine derin. Ama öbür taraftan bu derinlik içerisinde şöyle ilginç şeyler de gösterebiliriz. Edirne ve Üsküp tarihte bugün olduğu kadar hiç birbirine yabancı olmadı. Urfa ve Halep hiçbir zaman bugünkü kadar birbirine aykırı olmadı. ... Hâlbuki Osmanlı'da böyle değildi...*" (Davutoğlu, 2014, s. 136) beyanları yukarıda bahsedilen Türkiye'nin sınırlarının yapay olduğunu, Osmanlı'da olduğu gibi sınırların kalıkarak birleşmenin sağlanması gerektiği düşüncesinin bariz ifadelerindedir. Türkiye ile Orta Doğu coğrafyası ve insanı arasındaki "yapay sınırları ve

sahte duvarları ortadan kaldırma" hedefi AK Parti 2011 Seçim Beyannamesi'nde yer almıştır (AK Parti, 2011). Ancak bu noktada Özkan, Davutoğlu'nun tahayyül ettiği birleşmenin Yeni Osmanlıcı değil; İslami temeller aracılığı ile olması gerektiğini iddia ettiğini savunmaktadır (Özkan, 2015).

Yukarıda bahsedilen uyumsuzluk Davutoğlu'nun kimlik ile ben-idraki arasında yaptığı ayrımın tezahürüdür. Davutoğlu Türkiye'nin kendi kimliğinden, tarihinden coğrafyasından yani ben-idrakinden uzaklaşıp ruhsuzlaştığını ve kimlik sorunu yaşadığını iddia etmesi gibi AK Parti ve AK Partiye yakın isimler, Cumhuriyet'i kurup kimliğini kurgulayanların, Osmanlıyı anti-tez gördüklerini iddia ederler. Bu kuruluş sürecinde modern, Batılı Avrupa bir devlet ve toplum yaratılması amaçlanırken Osmanlı olumsuzlanmıştır. Burada Osmanlı'nın din temelli teolojik bir devlet olmasına karşın Türkiye'nin modern laik ulus devlet olması önemli etkiye sahiptir. İslam da Osmanlı'nın önemli unsuru olduğu için Osmanlı'nın ötekileştirilmesi aynı zamanda İslam'ı da ötekileştirmektedir (Davutoğlu, 1999, s. 33-36; Çalış, 2001, s. 21-30; Çiftçi, 2010, s. 194-197; Davutoğlu, 2011, s. 114). Kemalizm Osmanlı'dan kopuşu beraberinde getirmiş, kendi kimliğini reddederek kim olduğunu ve kimliğini kaybetmiş, başka bir medeniyete eklemeye çalışmıştır. Davutoğlu'na göre kimliksiz seçkinler Türkiye'nin kimlik bilincini yıpratarak Türkiye'yi merkez güçlerin çevresi olmaya mahkûm etmiştir (Davutoğlu, 2001, s. 229). Osmanlı mirasının ve İslam kimliğinin reddi ise tarihsel mirasın ve imkânların kullanılmadığı bir dış politika getirmiştir (Davutoğlu, 2001, s. 229). Davutoğlu, 1990'lardaki Balkan politikasını başarısız bulmaktadır. Başarısızlığın sebebini de Osmanlı'dan miras kalan siyasal kimlik, kültür ve kurumların reddedilmesi ile açıklamaktadır (Davutoğlu, 2001, s. 316). Hatta Balkanlar'da yeniden nüfuz alanı yaratmanın bu kimlik ile barışmak olduğunu söylemektedir. *"İçeride İslami kültür oluşumlarını bir tehdit gibi göre yaklaşım, Kosova'da ve Bosna'da bu kimliğin muhafazasını savunmakta güçlük çekmektedir."* sözüne istinaden Türkiye'nin iç politik kültür ile dış politika yapımı arasında denge ve uyum kurgulamalıdır (Davutoğlu, 2001, s. 316; Balcı, 2014, s. 234). Geçmişin yok sayıldığı, unutturulduğu iddiası Erdoğan tarafından da sıklıkla dile getirilmiştir (İnternet Haber, 2014). 2018 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan "Vefatının 100. yılında Sultan Abdülhamid'i Anlamak" programında Osmanlı'nın yok sayılarak Türkiye tarihinin 1923'ten başlatılmasını eleştirmiş ve Türkiye'nin Osmanlı'nın devamı olduğunu söylemiştir (Anadolu Ajansı, 2018).

Yukarıda değinilen bakış açısına göre Osmanlı mirası üzerine bina edilen Türkiye; Osmanlı kimliğini reddetme, unutturma amacı ile yeni bir kimlik ile

kurulmuşsa da milletten destek bulamamıştır. Çünkü bu milletin kimliğine, kültürüne, tarihine, psikolojisine uzak olarak algılanmış bir kimliktir. Hatta bu bir dayatmadır. Osmanlı ve İslam kültürü ve milletin çoğunluğu dışarıda bırakılmış (Yavuz, 2001, s. 43-45), devlet ile millet arasında mesafe oluşmuştur. Bu kimlik bir taraftan “kendinden” uzaklaştırma ve yabancılaştırmayı içererek sağlıklı bir durum yaratırken bir taraftan da dış politikadaki potansiyelin, etkinin, nüfuzun ve hegemonyanın önüne geçmiştir. Tarihi, kültürü, medeniyeti, coğrafyası ile merkez ülke olabilecek Türkiye’yi, Batıya eklenmiş bir çevre ülkesi yapmıştır. Türkiye’nin kimliksizliğine karşı ise (İslam ve Osmanlı) tarihsel kimlik üzerinden, daha önce değinilen ben idrakini koymaktadır (Davutoğlu, 1997, s. 10-12). Davutoğlu Türkiye’ye yönelik “köprü” tanımlaması yapılmasına da karşı çıkmaktadır. Çünkü köprü arada kalmışlığı ve aidiyetsizliğe tekabül etmektedir. Davutoğlu, köprüye karşı merkezi önermektedir. Uluslararası sistemde merkez ve tampon ülkeler olduğunu savunan Davutoğlu’na göre Türkiye merkez (Davutoğlu, 2004) ülke olduğu için nüfuz alanı vardır. Ancak bu nüfuz yayılmacı değil, ekonomik ve kültürel bir nüfuzdur. Türkiye kendisini merkeze alan bir bakış açısına sahip olmalıdır (Davutoğlu, 2011, s. 82-83). Davutoğlu, “*Bu köprü rolünü kendine saygı ve güvenden yoksun bir psikoloji ile sadece pragmatik sathilik içinde gören toplumlar ise medeniyetin tarihinde yoğun kimlik bunalımları ve bu bunalımların yol açtığı iç siyasi çatışmalarla yer almıştır.*” (Davutoğlu, 2001, s. 92) diyerek köprü tanımının Türkiye için uygun olmadığını vurgulamıştır. Ona göre Türkiye, bizatihi gerek coğrafi konumu gerekse tarihiyle bir merkez ülkedir (Davutoğlu, 2001, s. 78-79). Ancak Davutoğlu’na göre bu kimlik unutturulmuştur. Davutoğlu bu yüzden burada da Türkiye’nin kendini, kimliğini, kültürünü, yani ben idrakini fark ederek merkez ülke konumuna dönmesini önermektedir. Davutoğlu, ilerleyen dönemlerde sınırların kaldırılması, gönüllerin kazanılması, Türkiye’nin kendine dönmesi ile Türkiye’nin artık merkez haline geldiğini iddia edecektir (Haberler, 2012). Bu merkez ülke (Davutoğlu, 2014, s. 191) nitelmesi bir nevi Türkiye’nin bölgesinde geçmişte Osmanlı Devleti’nin yaptığı gibi lider bir ülke olmasıdır. Bunun için de yukarıda değinilen enstrümanlara referans verilmektedir. Bu bakışa göre, merkez ülke anlayışında İslam ile olan irtibat ayrı düşünülemez (Yeşiltaş, 2014, s. 96-101). 11 Eylül sonrası Medeniyetler İttifakındaki rolü de aslında bahsedilen bu kimlikle alakalıdır.

AK Parti 2023 Vizyonununun dış politika bölümünde: “*Dış politikamızda stratejik derinliğimiz ve etkin rolümüz, sadece Orta Doğu bölgesiyle sınırlı değildir. Bal-*

kanlardan Kafkaslara, Afrika'dan Orta Asya'ya kadar çok geniş bir coğrafyada, tarihten gelen özel bağlarımızın olmadığı, geleceği birlikte inşa etmek için ortak olarak bakmadığımız hiçbir ülke bulunmamaktadır." (AK Parti, 2011) ifadelerinde yine özel bağlar üzerinden gelecek tasavvuru vardır. Bu inşa edilecek ortak geleceğin lideri ve merkezi de tabii olarak Türkiye olacaktır.

AK Parti ilk dönemlerinde çok açık ve net bir kimlik tanımı yapmamıştır (Cemal, 2004, s. 141). Hatta bu tanım, ne olduğunu söylemekten ziyade ne olmadığını söyleyen bir hareket görünümündedir (YouTube, 2017) . Türkiye'nin çoklu kimliğini vurgulanmaktadır. Zaten Davutoğlu Türkiye'yi Doğuda Batılı, Batıda Doğulu; hem Güneyli hem de Kuzeyli olarak tanımlamaktadır. Örneğin daha önce değinildiği üzere Bağdat'taki bir arabuluculuk girişiminde Türkiye'nin ve kendisinin "içeriden" konuşan biri olduğunu söylemiş, Türkiye'nin farklı medeniyetlerin kesiştiği bir ülke olduğunu belirtmiştir. Bu noktada Huntington'un Türkiye'yi arada kalmış (torn ülke) benzetmesine de karşı çıkmaktadır. Türkiye'nin yırtık, parçalı bir ülke olmadığını; aksine parçaları birleştiren bir ülke olduğunu iddia etmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2013) Davutoğlu'na göre Türkiye hem Akdeniz hem Orta Doğu hem Balkan hem Kafkas hem Karadeniz hem de Akdeniz ülkesidir. Kuzey ile Güney arasında uç bir ülkedir (Davutoğlu, 2014, s. 191). Türkiye küçük bir Orta Doğu, küçük bir Kafkaslar, küçük bir Balkanlar'dır. Bu yüzden de sorumluluk almalıdır (Davutoğlu, 2011, s. 134). Davutoğlu çoklu kimliği "*Türkiye Avrupa'da Avrupalı, doğuda doğulu olabilir; çünkü biz her ikisiyiz*" (NTV, 2010) diyerek de göstermektedir. Özellikle 2010'a kadar sıklıkla Türkiye'nin Müslüman olmasının yanında serbest piyasa ekonomisi, demokrasisi, AB adaylığına da vurgu yapılmaktadır. Aslında her dönem bir kimlik tanımı öne çıkmıştır. 2002-2009, 2007, 2007-2011, 2011-2016, 2016 sonrası olmak üzere bir kategorizasyona gidilebilir.⁴

Yalçın Akdoğan: "*AK Partinin yeni bir kimlik tanımlamasıyla meşruiyet elde etmeye çalışması arasındaki ilişki hem iç siyasete hem de uluslararası ilişkilere bakan boyutlar taşımaktadır.*" (Akdoğan, 2010, s. 76) sözleri ile kimlik arayışı ve tanımlamasının hem iç hem de dış politika ile hem kamuoylarındaki meşruiyet ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Davutoğlu ve AK Partinin önde gelenleri Türkiye'ye tek bir kimlik tanımak yerine çoklu bir tanıma gitmişlerdir. Türkiye uluslararası politikada merkez ülke, (İslami yönü güçlü Yeni Osmanlı) Osmanlı'nın varisi, bölgesel ve küresel barışa katkı sağlayan ülke, vicdani

⁴ Bu kategorizasyon çalışmanın sınırlarını aştığı için burada tartışılmayacaktır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: (Şahin, 2019)

güç, akıllı güç, bölgesel hatta süper güç gibi nitelemelerle betimlenmiştir. İç politikada ve devlet kimliği ise kurucu müesseses nizamın ulus devlet kimliğine karşı İslami tonu güçlü Yeni Osmanlıcı bir kimlik inşasına gidilmiştir. Ancak içerisi ve dışarıyı diye net bir ayırım yapılamaz, çünkü inşacılık kısmında da değinildiği üzere bu iki kimlik birbirini karşılıklı etkilemiştir. AK Partinin ideolojik açıdan yakın gördüğü tarafların iktidara gelmesinde öncü olacağı, onlarla kuracağı ağ ile birlikte etki alanı yaratmayı amaçladığı da düşünülebilir. Bu dönemde de İslam kardeşliği ve Müslüman Kardeşlerin İslamcı ideolojisine referansla bir dayanışma ve ağına sağlanmaya çalışıldığı yönünde çok fazla görüş bulunmaktadır (Gümüştü, 2014, s. 39-40). Özellikle, Tunus, Mısır, Suriye gibi ülkelerde Müslüman Kardeşlere yakın hareketlerin giderek güçlenerek iktidara gelmeleri, Türkiye'nin onlara verdiği destek bariz şekilde görülmektedir. Türkiye ideolojik olarak yakın bulduğu bu hareketlerin iktidara gelebilmesi ve iktidar olmaları sonrası onlara liderlik ederek bölgede etkili olmaya, nüfuz kurmaya, güç ve hegemonya inşa etmeye çalışmaktadır. AK Parti, Arap Baharı ile birlikte bölgedeki krizlerin Türkiye'nin krizi gibi olduğu algısı oluşmuş, bölgedeki olası çatışma gibi risk ve tehditleri kendine dönük olarak da değerlendirmiş, bölgede kendi ittifakı dışındaki unsurları rakip hatta düşman olarak görmüştür. İç düşman ve dış düşman imajının birlikte işlendiği de iddia edilmektedir (Gümüştü, 2014, s. 47-48). Davutoğlu 2012'deki TBMM genel kurulunda yaptığı konuşmada "yeni doğmakta olan Orta Doğu'nun sahibiyiz" ifadelerini kullanmıştır (Gazete Vatan, 2012). Bu hem bölgenin eski yöneticisinin yeniden liderlik edeceği hem ideolojik olan akımların yönlendirileceği hem de artık oraların da bir iç mesele görüldüğü bakışını yansıtır. Dolayısıyla içerisi ve dışarıyı ayırımı kalmamış, içerisi ve dışarıyı bir kabul edilerek bölgesel bir sahiplenmeye gidilmiştir. Örneğin Mısır'daki darbe ya da Filistin'e dönük saldırıları kendine dönük kabul etmiştir. AK Partinin kimlik tanımında dönemsel dönüşümler yaşanmışsa da kimliğine yönelik nitelemelerde ve kimliğin tanımında medeniyet, İslamcılık, Yeni Osmanlıcılık temel referans noktaları olmuştur.

Dış Politika, Kimlik ve İç Politika İlişkisi

Dış politika zaten AK Partinin meşruiyetini güçlendirdiği alanların başında gelmektedir (Çınar, 2015, s. 110). Dış politika söylemleri hem bölgesel güç olmaya katkı sağlamak hem de iç politika uygulamalarını meşrulaştırmak için kullanılmıştır (Birdal, 2018, s. 127). Türkiye'nin dış politika girişimleri iç politikadaki dönüşümle ilişkilidir; Türkiye'nin içerdeki istikrarı ve konsolidas-

yonu bölgesinde barış inşacı bir devlet olarak doğmasını da berberinde getirmiştir (Aras, 2009, s. 33). Zaten Davutoğlu da sıklıkla iç politika ile dış politika arasındaki bağı dikkat çekmektedir (Davutoğlu, 2010, s. 77-96).

AK Partinin ideolojik kimliği, dindar ve muhafazakâr seçmenden destek almasına istinaden özellikle de yakın coğrafyadaki Müslüman halkların sorunlarına öncelik vermiştir (Demirtaş, 2014, s. 190). Dış politikada etkinlik sağlamak istenilen bölgelere bakıldığında daha çok eski Osmanlı coğrafyası olduğu görülmektedir. Türkiye toplumunda gerek Filistin meselesi gerekse de Bosna Hersek önemli bir yer tutulmuştur. AK Partinin tabanının sosyolojisi düşünüldüğünde, sorunlu bölgedeki etkisi ile iç politikada kendisine alan açabilecek ve destek bulabilecektir. Ayrıca bahsedilen bölgelere dönük girişimlerin (bu girişimler sırasında kullanılan dile –söylemlere bakıldığında) iç politikadaki kimlik inşa sürecinde bir araç olduğu görülmektedir. Dış politika söylem ve pratikleri İslami tonu yüksek bir Osmanlılık şemsiyesi ile kurgulandığı görülmektedir.

Özellikle seçim ve kriz dönemlerinde dış politika söylemleri çokça kullanılmıştır. Dış politika söylemlerinde Türkiye'nin mazlumların, Filistin, Bosna Hersek gibi tarih ve din kardeşlerinin yanında olduğu; Türkiye'nin tarihine sahip çıkarak yeniden büyüdüğü vurgulanmıştır. Hatta seçim sonuçlarından sonraki konuşmalarda o dönem Başbakan olan Erdoğan Saraybosna, Şam, Üsküp, Bağdat, Kudüs gibi yerleri sayarak seçimi onların da kazandığını söylemiştir. Örneğin 2015 seçimleri sonrası hükümete yakın medya Balkanlar'dan Orta Doğu'ya, Kafkasya'dan Batıdaki Müslümanlara kadar Müslümanların AK Partinin kazanmasını kutladığını ileri sürmüştür (Yeni Şafak, 2015).

Yukarıda Davutoğlu'nun daha çok Bakan ve Başbakan olmadan önce söylediği sözlere değinilmişti. Doğrudan karar verici olduğu süreçte bakış açısının ve söylemlerinin değişmediği göze çarpmaktadır. Davutoğlu 2009'da Saraybosna'da Balkanlar ve Ortadoğu'nun dünyanın önemli bir yeri olması gerektiğini savunarak, bunun da geçmişte Osmanlı döneminde olduğu gibi Türkiye öncülüğünde yeniden bir entegrasyon süreci ile yapılmasını önermiştir. Davutoğlu 2011'de eskiden Şam ile Bağdat arasında sınırların olmadığını, bunların birbirine bağlı olduklarını söylemiştir (Oran, 2013, s. 198). Davutoğlu 2009'da Kızılcahamam kampında: *"Osmanlı'dan kalan bir mirasımız var. 'Yeni Osmanlı' diyorlar. Evet, Yeni Osmanlı'yız. Bölgemizdeki ülkelerle ilgilenmek zorundayız. Hatta Kuzey Afrika'ya açılıyorz... Her ne kadar neo-Osmanlı gibi kavramlara hapsedilmeye çalışsalar da, yapılmak istenen karşılıklı rıza ile, ortak kannaat ile ortak bir gelecek, refah ve barış arayışıdır."* ifadelerini kullanmıştır (Yeni Şafak, 2009). Davutoğlu'nun, 2011'de *"...artık büyük Türkiye'nin Anadolu ve*

çevre coğrafyalarla sınırlı kalmasını istemiyoruz. Kendi içinde bütünlüğünü, birliğini sağlamlaştırmış, ekonomisini güçlendirmiş, demokrasisini tahkim etmiş, çevre bölgeler ile bütünleşmiş, tam anlamıyla entegre olmuş, Avrupa Birliği'ne girmiş ve Avrupa Birliği'nin edilgen unsuru değil; Brüksel'de İstanbul, Ankara iradesini Brüksel'e yansıtmuş, küresel bütün örgütlerde aktif hale gelmiş büyük bir Türkiye özlemi içindeyiz. Dış politikamızın esası da budur. Özeti ve hedefi ise, Türklerin tarihe muhteşem geri dönüşüdür. Bu dönüşü hep birlikte gerçekleştireceğiz." (Dışişleri Bakanlığı, 2011) olarak ifade ettiği "muhteşem geri dönüş" söylemi, Türkiye'nin Osmanlı referansı ile bölgeye dönmesi olarak değerlendirilebilir. Bu sözler bir taraftan her yerde güçlü ve etkili bir Türkiye'yi resmederken bir taraftan da "muhteşem geri dönüş" ile Osmanlı'ya, Osmanlı'nun gücü ve barışına atıf yapmaktadır. Yine 2011'de Davutoğlu, bölgedeki tarihi ve coğrafi gerçeklere göre sınırların yeniden çizilmesi gerektiğini savunmuş: "Türkiye'nin hiçbir sınırı doğal değil, neredeyse tümü suni. Elbette bu sınırlara ulus-devletlerin sınırları olarak saygı duymalıyız ama aynı zamanda da doğal devamlılıklar olduğunu anlamalıyız. Bu yüzyıllardır bu şekilde olmuştur." demiştir (NTV, 2011). 2013'te de "Bu sınırlar, asırlar boyu süren kardeşliğin yanında yeni sınırlar, suni sınırlardır. Halep ile Antep asırlarca yan yana, içi içe oldu; kardeş oldu. İpekyolu hep bu hat üzerinde iki şehri de zenginleştirerek geçti. Gaziantep, tüm o güzel asaletini, alicenaplığını bir kez daha gösterdi. Diğer sınır vilayetlerimiz Hatay, Şanlıurfa, Mardin gibi Suriye'den gelen kardeşlerimize kucak açtımız." (Haberler, 2013) ifadelerini kullanmış; 2013'te "Türkiyle, Kürdiyle, Arnavut'uyla, Boşnak'ıyla, Arap'ıyla her bir milletiyle yürüyeceğiz ya da bizi lime lime edip küçük parçalara ayırmaya çalışacaklar, irademiz net ve açtık artık bu parantez kapanmalıdır. Önce Sykes-Picot haritalarıyla, sonra sömürge yönetimleriyle sonra suni çizilmiş haritalar üzerinde ortaya çıkan ve her biri diğerini suçlayan ulusçuluk ideolojilerine dayalı nevezuhur devlet anlayışlarıyla gelecek inşa edilemez. Sykes-Picot'un bize çizdiği o kalıbı kıracağız." (Dışişler Bakanlığı, 2013) demiştir.

2012'de Konya'da konuşan Davutoğlu, "Biz geçen asırda yüz yıl önce Trablusgarp Savaşı'ndan Yemen Savaşı'na ve Balkan Savaşı'na kadar olan dönemde hangi kardeşlerimiz ve halklarla ilişkilerimiz koparılmışsa, aramıza hangi duvarlar örülmüş ise o duvarları tek tek yıkacağız. O kardeşlerimiz ile ebedi dostluğumuzu tekrar inşa edeceğiz. Eğer söylediklerim iddialı buluyorsa, biz bu iddianın sahibiyiz" (Türkiye, 2012) derken yine 2012 yılında Suriye politikasına dönük eleştirilere "Biz tarihi doğru okuyoruz. Biz geçen asırda, yüz yıl önce, Trablus, Yemen, Balkan Savaşları'nda ne yaptığımızı onu yapıyoruz" diyerek yanıt vermiştir (NTV, 2012). 2012'de yaptığı başka bir konuşmada "Omuzlarda çok büyük bir tarihi sorum-

luluk taşıyoruz. Geçtiğimiz yıl Tunus'ta ilk Yasemin Devri başladığında bizi iliklerimize kadar hisseden bir sınaıla karşılaştığımızı hissettik. 1911 yılı Türk askerinin Libya'dan çıktığı yıldır, 2011 yılında ise Libya'da ya var olacağımız ya da Libya'da kaybolacağımız. Geçtiğimiz sene yaşadığımız büyük imtihanı her an içimizde hissettik. 1912 yılı çok acı dönüşlerle Balkan Savaşı'na müteakip büyük bir muhacir kerwanlarıyla Balkanlar'dan çıktığımız yıl, 2012 yılı Balkanlar'da hala birçok yaraların sarılmadığı, krizin patlak verdiği bir yüzüncü yıl. 1914 Birinci Dünya Savaşı, 2014 yılında ise bütün Ortadoğu coğrafyasından Türkiye'den tekrar büyük bir beklentilerin olduğu, Başbakan Erdoğan'ın adının anıldığı yerde büyük bir heyecan olduğu, Türk bayrağının görüldüğü yerde bir beklenti dalgasının oluştuğu dönem yaklaşıyor. 1915 Çanakkale Savaşı, şimdi Fransa'nın icat ettiği, bizim tabirimizle leke ve çamur çalınmaya çalışılan bir leke travması. 1911 ile 1923 yılları arasında nereleri kaybetmişsek, hangi topraklardan çekilmişsek 2011-2023 yılları arasında o topraklarda tekrar kardeşlerimizle buluşacağız. Bu zorunlu tarihi bir görevdir." (Haber Türk, 2012) ifadelerini kullanmıştır.

Davutoğlu 1 Mart 2013'te şöyle demiştir: "Son yüz yıl kapatılması gereken bir parantezdir. Osmanlı'dan sonra başlayan ayrışma bir parantezdir. Tarih coğrafi sınırlara isyan ediyordu ve biz bu parantezi mevcut sınırlara saygı göstererek kapatacağız. Türkiye'nin özelliği şu: -bunun herkes tarafından anlaşılması lazım. Biraz önce zikrettim ya, kadim güçler yükseliyor...- Türkiye kadim bir güç, yeni bir güç değil. Türkiye'nin gücünü kaybetmesi de tarih içinde bir parantezdi. Biz o parantezi kapatıyoruz şimdi. Türkiye kadim bir güç ve yenilenen bir güç. Zaten gücümüz de oradan geliyor.." (Yeni Şafak, 2013)

3 Mart 2013'te ise "Hiç kimseyle savaşmadan, hiç kimseyi düşman ilan etmeden, hiçbir sınıra saygısızlık yapmadan tekrar Saraybosna'yı Şam'a, Bingazi'yi Erzurum'a, Batum'a bağlayacağız. Bizim gücümüzün kaynağı bu. Size şimdi apayrı ülkeler gibi gelebilir ama bundan 110 yıl önce Yemen ile Üsküp aynı ülkenin parçalarıydılar. Ya da Erzurum ile Bingazi. Bunu dediğimizde, bize 'yeni Osmanlıcı' diyorlar. Bütün Avrupa'yı birleştirenler yeni Romacı olmuyor, Ortadoğu coğrafyasını birleştirenler yeni Osmanlıcı oluyor. Osmanlı'yla, Selçuklu'yla, Artuklu'yla, Eyyubi'yle anılmak şereftir; ama bizim hiçbir zaman, tarihten hareketle hiçbir ülkenin toprağında gözümüz olmadı, olmayacak." (Time Türk, 2013) İfadelerini kullanmıştır. Bu sözler Davutoğlu'nun Türkiye'yi Osmanlı'nın mirasçısı olarak gördüğünü çok net biçimde ortaya koymaktadır. Davutoğlu, Mart 2011 Balkanlar ziyareti sırasında Balkanlar'a barışın Osmanlı döneminde geldiğini, yeni bir barış vizyonunun da Osmanlı'nın barışı biçiminde inşa edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Hurriyet Daily News, 2011). Davutoğlu İngiliz Milletler Top-

luluğunu andıran, Türkiye'nin liderliğinde eski Osmanlı coğrafyasındaki ülkeler arasında benzer bir birlik ya da örgütlenme kurulmasını önermiştir (Milliyet, 2010).

Davutoğlu 2015 Haziran seçimleri sonrası *"Türkiye'de siyasetin de gönül coğrafyasının da kaderi, anahtarı hâlâ ve bundan sonra da daima Ak Partinin elinde olacak. İnşallah Osmanlı'nın düzenini, adaletini, bugünlere ve yarınlara getireceğiz"* demiş; (Aktaran : Aktoprak, 2016, s. 20) 2017'de bu sözlerini daha da öteye götürmüş ve Osmanlı adaleti getireceklerini söylemiştir: *"7 Haziran seçimlerinden çıktıktan sonra davamızı yeniden yorumlamak, iç muhasebe yapmak gerektiğinde bilin ki hem Türkiye'nin her bir ilinde hem de gönül coğrafyamızda bu muhasebe yapılmaktadır. Geçtiğimiz hafta Srebrenitsa Katliamı'nın 20'nci yıl dönümünde Bosna Hersek'teydik. Her bir Bosna Hersekli kendini İstanbullu, her bir Srebrenitsalı kendini Türkiye vatandaşı gibi hisseder. Çünkü bilirler ki eğer onların gözünde bir damla yaş olmuşsa, o yaşı silecek olan Anadolu çocuklarıdır, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'dir, AK Parti hareketidir... Ama bir aylık süreç gösterdi ki Türkiye'de siyasetin de Türkiye'nin de gönül coğrafyasının da kaderi, anahtarı hala ve bundan sonra da daima AK Partinin elinde olacak. İnşallah Osmanlı'nın düzenini, adaletini, bugünlere ve yarınlara getireceğiz."* (Mynet, 2017)

Abdullah Gül de 2013'de, *"Biz bugün imparatorluk değiliz. Üniter bir devletiz. Ama biz imparatorluk refleksi ve özgüveniyle hareket edebiliriz buna inanıyorum. Böyle hareket edersek birçok sorunu aşarız, kendi kedimize dar elbiseler giydiriyoruz."* ifadelerini kullanmıştır (NTV, 2013). Gül'ün bu sözlerindeki "dar gelen elbise" benzetmesi Davutoğlu'nun kendi kimliğine yabancılaşan beden ile ruh uyumsuzluğu yaşayan kişi benzetmesini çağrıştırmaktadır. Erdoğan da 2011 Haziran seçimleri sonrası yaptığı balkon konuşmasında, *"Gözlerini Türkiye'ye çevirmiş, Türkiye'den gelecek haberleri büyük bir heyecanla takip eden; Bağdat, Şam, Beyrut, Kahire, Tunus, Saraybosna, Üsküp, Bakü, Lefkoşe ve diğer tüm dost ve kardeş ülke başkentlerini, halklarını buradan muhabbetle selamlıyorum."* (Hürriyet, 2011) *"Bugün mazlumların, mağdurların umudu kazanmıştır. İnanın bugün İstanbul kadar, Saraybosna kazanmıştır. İzmir kadar Beyrut kazanmıştır. Diyarbakır kadar, Batı Şeria, Gazze kazanmıştır. Bugün Türkiye kadar, Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar kazanmıştır. Bugün demokrasi kadar, barış, adalet ve istikrar kazanmıştır."* (Cumhuriyet, 2011) demiştir. 2014 seçimleri sonrası yaptığı konuşmada ise *"Sadece Türkiye değil bugün Bağdat da İslamabad da Kabil, Beyrut, Saraybosna Üsküp de kazanmıştır. Bugün Şam, Halep, Hama, Humus, bugün Ramallah, Rablus, Eriha, Gazze, Kudüs de kazanmıştır."* ifadelerinden görüleceği üzere Yeni Osmanlıcı bir retorik vardır. Demirtaş, Yeni Osmanlıcı vurguları basit Yeni Osmanlıcı

retorikten çok Foucaultcu “söylemdir” olarak görür. Bahsedilen yeni Osmanlı alanı ortaklıklar ile yeniden inşa edilmek istenilmektedir. Bu minvalde Davutoğlu’nun “Anadolu size aittir... ve emin olun ki Saraybosna bizimdir.” söylemi ile Erdoğan’ın tedavi gören Filistinlilere, Türkiye’de ağabeylerinin ve babalarının memleketinde olduklarını söylemesi bu durumların örnekleridir (Demirtaş, 2014, s. 208-209).

2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi son mitingini yaptığı Konya mitingine telekonferans yolu ile katılan Bakir İzzetbegoviç Erdoğan’a övgüler dizerek tüm Müslümanlar için yaptıklarına teşekkür etmiş, Türkiye halkından Erdoğan’a en az 10 yıl Cumhurbaşkanlığı yapma görevi vermesini istemiş ve “*Senin zaferin bizim de zaferimizdir. Senin her zaferin Gazze’deki, Kahire’deki, Bosna Hersek’teki insanların ve tüm İslam ümmetinin de zaferidir.*” demiştir (A Haber, 2014).

Her ne kadar çalışmanın incelediği zaman dilimi dışında olsa da örneğin 24 Haziran 2018 seçimleri öncesi Erdoğan Saraybosna’da miting yapmak istemiş, ülke içinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Hollanda, Almanya hükümetleri kendi ülkelerinde seçim mitingine izin vermemiştir (Diken, 2018). Erdoğan da Saraybosna’da Avrupalı Türk Demokratlar Birliği’nin (UETD) 6.Olağan Genel Kurulu çerçevesinde bir miting organize etmiştir (Sabah, 2018). Bosna Hersek Devlet Başkanlığı Konseyi Başkanı Bakir İzzetbegoviç de aynı mitinge katılmıştır (Anadolu Ajansı, 2018). Ancak bu mitinge Bosna içinden, bazı Boşnak gruplardan tepkiler gelmiştir (DW, 2018). Bu seçim mitinginde Erdoğan’dan önce konuşan Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi’nin Boşnak üyesi Bakir İzzetbegoviç salondakilere “*Cumhurbaşkanı Erdoğan size Allah tarafından yollandı.*” Demiştir (Balkan Insight, 2019). 2019 Yerel seçimlerinde İstanbul için Mısır Devlet başkanı Sisi karşılaştırılması hatta özdeşleşmesi yapılmıştır.

“Yeni Türkiye’de” inşa edilen kimlik ve iç politika etkileşimi bağlamında İsrail-Filistin meselesi dikkat çeken konuların başında gelmektedir. İsrail’e karşı verilen tepki ve Filistin halkının savunuculuğu hem dış politikadaki söylem ve eylemler ile içerideki kimlik inşası hem de hükümetin kendisine tanımladığı kimliğin dış politikaya yansımaları ile ilgilidir. Hatta hükümete yakın gazetelerde Türkiye’nin “*ümmetin savunucusu ve lideri*” olduğu iddiası da bu durum ile ilişkilidir. Kimi isimler Türkiye’nin dış politikasındaki söylem değişimini özellikle de İsrail karşıtı söylemleri AK Partinin İslami ideolojiye yakınlaşmasına bağlamaktadırlar. Literatürdeki yaygın kanı ilk nüvelerini Filistin meselesinde veren İslamcılık yönündeki eğilim, Arap Baharı ile birlikte İslamcı bir ideolojiye dönüşmüştür (Çınar, 2016, s. 12-15; Annanicz,

2015, s. 1-44). Ancak bu noktada aslında AK Partinin kendinden önceki diğer hareketler gibi dini araçsallaştırdığı iddiaları da vardır. Örneğin dünyanın başka yerlerindeki Müslümanlar ile ilgili konularda sessiz kalınırken Filistin meselesi gibi konular yüksek sesle dile getirilmekte, hatta dış politika söylemi olabilmektedir (Jung, 2012, s. 23-38). AK Parti özellikle seçim dönemlerinde İsrail karşıtı bir retorik kullansa da ticari ilişkiler devam etmiştir. İsrail ile yakınlaşma dönemlerinde de söylemler değişmiştir. İsrail ile yaşanan kriz sonrası yapılan bir araştırma İsrail karşıtı söylemlerin AK Parti tabanından destek gördüğünü, bir taraftan da AK Partinin tabanı dış politikayı bu yönde etkileyebildiğini ortaya koymaktadır. Aynı araştırmaya göre, bu tarz söylemler ile iç politika ve parti tabanı da etkilenmektedir (Erdoğan, 2013, s. 37-67). Hatta zaten dış politika iç politikada meşruiyet yaratma aracı olarak kullanılırken, İsrail-Filistin meselesi ile dış politika tamamen iç politikanın konusu haline gelmiştir (Duran, 2011, s. 13-64). “One minute” sonrası başlayan süreç giderek semboller üzerinden inşa sürecine dönüşmüştür. Örneğin, 2010’da Davos’un yıl dönümünde İstanbul’da açık hava konseri düzenlenmiş, 2011 seçimlerinde de seçim sloganlarında “Türkiye’nin adaletsizliğe hayır dediği” teması kullanılmıştır. Dolayısıyla da İsrail karşıtı söylemler, bir yandan iç politikayı etkileme amacı ile kullanılırken bir taraftan da iç politikada AK Partinin tabanının da beklentisinin yansımasıdır. Ancak kimi uzmanlara göre İsrail karşıtı söylemler başlı başına iç politikaya dönük araç olarak değerlendirilmektedir. Çünkü her ne kadar retorikte İsrail karşıtı söylem kullanılsa da ilişkiler arka planda devam etmiştir. Türkiye ve İsrail arasında geçmişten beri askeri ve ekonomik işbirliği vardır (Özcan, 2018, s. 23-24). Yaşanan sorunlarla birlikte diplomatik ilişkiler zarar görmüşse de ekonomi çok fazla etkilenmemiştir. Yaşanan politik gerilimlere rağmen ticaret hacmi bağımsız kalmıştır. Özellikle de ticaret, turizm, enerji alanlarında karşılıklı çıkar ve işbirliği devam etmiştir (Efron, 2014, s. 15-23). Diğer alanlarda da İsrail ile ciddi gerilimlere rağmen kriz kontrollü tutulmaya çalışılmıştır. Hatta Türkiye Hamas ile İsrail arasında esir takasında Mısır ile birlikte arabuluculuk yapmıştır. 2012’de de Gazze sorununun çözümü için Kahire’de AK Partili yetkililer ve MİT Başkanı Hakan Fidan ile Mısırlı ve İsrailli yetkililer görüşmeler yapmışlardır. Aynı dönemde bir taraftan da Türkiye içinde de Holocaust farklı yıllarda bürokratik ve siyasi alanda yüksek düzeyde katılımı anılmış, Musevi kökenli müzisyen Can Bonomo Türkiye’yi Eurovizyon’da temsil etmiştir (Özcan, 2018, s. 29). İsrail’in ABD’nin “sihirli değneğini” (Özcan, 2018, s. 29-31) dokunması ile Türkiye’den dilediği özürden sonra Mavi Marmara konusunun arka plana itildiği İsrail karşıtı retorik değiştiği görülmüştür. Ancak

Gezi Eylemleri, Mısır'daki Mursi Darbesi ve FETÖ'nün 17-25 Aralık girişimi İsrail'e bağlanmıştır. 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine de İsrail karşıtı bir retorik ile gidilmiştir. Bu retorik sonra da söylemler ve İsrail karşıtı mitingler düzenlenerek yer yer devam edecektir (Gazete Duvar, 2018).

AK Partinin Eylül 2012'deki kongresine Mısır Devlet Başkanı Mursi, Hamas Lideri Meşal, Tunus Nahda lideri Raşit Gannuşı, Iraklı Sünni Lider Tarık Haşimi (ki Irak'ın hakkında yakalama kararı çıkarması ardından Türkiye'ye sığınmıştır), Sudan Devlet Başkan Yardımcısı katılmıştır. Bu toplantıda Meşal Erdoğan'ın sadece Türk bir lider olmadığını; İslam âleminin de lider olduğunu söylerken Gannuşı, AK Partinin 100 yıl sonra Türkiye'yi ümmetin kalbine taşıdığını iddia etmiştir (Özkan, 2016, s. 446). Yine AK Partinin 2014 yılında Konya'da yapılan kongresine katılan Meşal, Türkiye'nin Müslümanlar için güç kaynağı olduğunu söylemiştir (Özkan, 2016, s. 445). Bu noktada eklenmesi gereken bir başka husus da İslam dini ile barış arasında kurulan bağdır. Barış girişimlerinin arka planında AK Partinin karar vericilerinin İslam'a verdikleri referansla İslam'ın barış dini olduğunu iddia ederler. Bu bakış açısına göre böyle bir barış dininin mensubu olmanın gereği olarak da barışın inşasına katkı sağlanmalıdır. Örneğin Erdoğan, Balkanlar için barış temennisinde bulunurken temel referansının İslam olduğu görülmektedir. Barış dini olan İslam'ın temsilcisi olarak barışı inşa etmeyi, barışı getirmeyi amaçladıklarını belirtmektedir (Time Türk, 2013). Burada bir taraftan da barış dini olan İslam'ın mensubu, en önemli temsilcisi ve halifeliğin son taşıyıcısı olan Osmanlı devletinin mirasçısı olan Türkiye'ye kimliğinin yüklediği sorumluluk düşüncesinin olduğu da görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu makalede AK Parti döneminde kimlik ile dış politika arasında nasıl bir ilişki olduğu, dış politikanın kimlik ve iç politikayı nasıl etkilediği, AK Partinin nasıl bir devlet kimliği tahayyül ettiği sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmada dış politika pratikleri ve özellikle söylemleri üzerinden AK Parti döneminde dış politika, kimlik ve iç politika arasında karşılıklı bir etkileşim ve ilişki olduğu ileri sürülmüştür. Bu dönemde devlet kimliği dönüştürülerek yeniden inşa edilmek istenmiştir. Bahsedilen kimlik inşasında farklı enstrümanlar vardır, bunların başında dış politika gelmektedir. Dış politika kimliğin inşa edilmesinde ve dönüştürülmesindeki en önemli araçlardandır. Bir taraftan kimlik dış politikayı etkilemiş, bir taraftan da dış politika kimliği etkilemiştir. Dış politika söylemleri ve pratikleriyle içerisi ve dışarı, dost ve düşman, biz ve öteki yeniden tanımlanmıştır. İnşa edilmeye çalışılan kimlik

ise İslami yönü güçlü, İslam'ın harç olduğu bir yeni Osmanlıcılıktır. Eski Osmanlı coğrafyasına ve İslam medeniyetine dönük söylemler, oralarla kurulan ilişki ve bizlik söylemi bu yeni kimlik inşasının en bariz göstergeleridir. Davutoğlu başta olmak üzere karar vericilerin Türkiye'nin sınırlarına, tarihi, kültürü, coğrafyası yani kimliğini merkeze alarak yaptıkları dış politika söylemleri, bu ülkeler ve ülke içindeki yakın olunan gruplarla kurulan ilişkiler, buralardaki meselelerin Türkiye'nin iç meselesiymiş gibi gösterilmesi çalışmanın varsayımını güçlendirmektedir.

Bu dönemde dış politika aracılığıyla iç politika da etkilenmiş, başka bir ifadeyle dış politika içeriği etkilemede araçsallaştırılmıştır. Bu durum özellikle de referandum ve seçim dönemlerinde kullanılan söylemler, seçimlerde eski Osmanlı coğrafyasıyla ilgili içerinin bir tutulması, oralardaki gelişmelerin doğrudan Türkiye'nin meselesiymiş gibi görülmesi bu varsayımı kanıtlar niteliktedir. Seçim dönemlerinde kullanılan dil, dışarıyla içerisinin bir tutulması, kazanılan seçimler sonrası kutlamalarda başvurulan söylem dış politika aracılığıyla iç politikanın etkilendiğini ispatlamaktadır.

Dış politika pratikleri ve özellikle söylemleri içerisini-dışarısını, sınırları ve bizi yeniden tanımlamıştır. Eski Osmanlı coğrafyasına dönük ilgi, sahiplenme, oraların sorunların bizatihi Türkiye'nin sorunu olarak kanıksama, bölgeye dönük sorumluluk ve düzen getirme iddiası, tarih ve kültür temelli ortaklık ve bunları yukardan aşağıya bir hiyerarşi kurarak yapmak, inşa edilmek istenen kimliğin dış politika yönüdür. Bir taraftan bu söylemler tarihe referans vererek "bizim" kim olduğumuzu hatırlatmakta bir taraftan o "bizi" güçlendirmeye çalışmaktadır. İnşa edilmek istenilen bu yeni "kimlik" sonrası Türkiye'nin özüne döneceği, daha etkili ve nüfuz sahibi hegemonya olacağı anlayışı vardır.

Sonuç olarak kimlik bir taraftan dış politikayı etkilemiş, bir taraftan dış politika aracılığıyla devlet kimliği yeniden inşa edilmiş ve iç politika etkilenmiştir. AK Parti döneminde dış politika, kimlik ve iç politika arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim olduğu sonucuna varılmaktadır.

Buraya yorum/tartışma kısmı eklenmeli ve yukarıda verilen önerilere dikkat edilmelidir. Başlık sonuç da olabilir, tartışma ve sonuç da olabilir, her ikisi de kullanılabilir.

Extended Abstract

The Interrelation of Foreign Policy, Identity and Domestic Policy in Turkey from 2002 to 2016

*

Yakup Şahin

ORCID: 0000-0002-6744-3901

In this article, answers are sought to the questions of what kind of relationship there is between identity and foreign policy; how foreign policy affects identity and domestic politics; and, and what kind of a state identity the AK Party envisions during their rule. In this study, it is also asserted that, in the AK Party period, there is a mutual interaction and relationship between foreign policy, identity and domestic politics over foreign policy practices and especially discourses.

AK Party stated that it acted with a new foreign policy vision as well as going beyond the traditional foreign policy. Even in this period, foreign policy has been one of the most important topics of discussion. Especially the Ottoman geography and the relations established with the groups within brought along new discussions. Interest in this geography has increased, which was claimed to have not been given the necessary importance before the AK Party. And a significant momentum has shown in economic, political and cultural relations.

Identity re-construction has been processed by a variety of instruments; from foreign policy practices and discourses to theater plays, from Ministry of Education curricula to official ceremonies, from TRT series to architecture, from political practices to symbols. In this study, the focus will be on foreign policy rather than tools utilised in the redefinition and transformation of the AK Party's state identity between the years 2002 and 2016, which directly influenced domestic policy.

Theoretically, it will be argued that foreign policy is both the cause and the result of the identity that has recently been defined and tried to be built. On one hand, identity has changed foreign policy; and, on the other hand, through identity foreign policy has been reconstructed, and domestic policy is affected. Especially the ties established with the old Ottoman geography and the proximity to the region show that the "internal - external, domestic-foreign" distinction and threats are redefined. Therefore, besides being effective in the region again through identity, foreign policy towards the region will transform the state identity. In addition, considering the geography where foreign policy practices are concentrated, the discourse used and the method applied, the said claim finds strong support for itself.

In constructivist and post-structuralist approaches from international relations theories, identity is an important factor in forming foreign policy, while foreign policy is a process of identity construction. For constructivism, the most important actors in the identity formation process are states. National identity is constructed by history, myths and ideological apparatuses of the state. According to constructivism, identity determines interest, but foreign policy and interest are not only a result or reflection of state identity. Foreign policy is a practice that has a significant impact on the formation, strengthening and construction of state identity.

Critical approaches in international relations take the classical constructivist assumption that identity affects foreign policy one step further, claiming that not only identity affects foreign policy, but identity is again and again reproduced, by foreign policy. States are actually constructing their own identities through the threat elements, basic discourses and others in foreign policy. Since important foreign policy speeches and discourses refer to a group's sense of us, values, institutions, lands, geography, myths and rituals, which are actually the expression of collective identity. Foreign policy is also a tool and practice that ensures continuity in the construction and reproduction of state identity. At the same time, state identity can be constructed and transformed through foreign policy, that is, there is a reciprocal relationship. Foreign policy is the continuation of domestic policy; In fact, it can be said that domestic policy is the continuation of foreign policy. The two mutually affect each other. Voting behavior is affected by foreign policy. In addition, a new identity is both constructed and strengthened through foreign policy. Media releases, agreements and other foreign policy practices and tools in foreign policy also construct state identity. The most effective instruments here are discourses. Identity is constructed with the discourse and perception

of common interests, common goals, common future, common security and threat applied through foreign policy or used in foreign policy.

Considering theoretical studies above, it was aimed to reconstruct the state identity by transforming it during the AK Party period. There are different instruments in the aforementioned identity construction where foreign policy comes first. The identity that is being tried to be built is a neo-Ottomanism with a strong Islamic aspect. Discourses towards the old Ottoman geography and Islamic civilization, the relationship established with them and the discourse of ourselves are the most obvious indicators of this new identity construction.

In this period, domestic policy was also affected by foreign policy, in other words, foreign policy was instrumentalized in influencing the interior. This situation, especially the discourses used during the referendum and election periods, keeping the old Ottoman geography and the interior together in the elections, seeing the developments there as if they were directly a matter of Turkey, proves this assumption. The rhetoric used during the election periods, keeping the outside and the inside as one, and the discourse used in the celebrations after the elections prove that domestic politics is affected by foreign policy.

Foreign policy practices and especially discourses have redefined the inside-outside, the borders and us. The interest and ownership of the old Ottoman geography, the perception that the problems there are as Turkey's problems, the claim to bring responsibility and order to the region, partnership based on history and culture, and establishing a hierarchy from the top down are the foreign policy aspects of the identity that is desired to be built. On the one hand, these discourses remind who "we" are by referring to history, and on the other hand, they try to strengthen "us".

Kaynakça/References

A Haber. (2014). Boşnak lider İzzetbegoviç'ten Erdoğan'a destek. 15.02.2022 tarihinde <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2014/08/09/bosnak-lider-izzetbegovicten-erdogana-destek> adresinden erişildi.

Agos. (2016). Devlet tiyatroları'nda yabancı oyunlara yer yok!. 15.02.2022 tarihinde <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/16381/devlet-tiyatrolarinda-yabanci-oyunlara-yer-yok#:~:text=Ekim%20ay%C4%B1nda%20yeni%20sezonuna%20ba%C5%9Flayacak,duygular%C4%B1%20peki%C5%9Ftirmek%20i%C3%A7in%E2%80%9D%20al%C4%B1nd%C4%B1nC4%9F%C4%B1n%C4%B1%20duyurdu> adresinden erişildi.

AK Parti. (2011). *2023 Siyasi Vizyon*. Ankara.

- AK Parti. (2011). Lider ülke. *AK Parti 2011 Seçim Beyannamesi*. Ankara.
- Akdevelioğlu, A. ve Yeşilyurt, N. (2009). AKP döneminde Türkiye'nin Ortadoğu politikası. İlhan Uzgel ve Bülent Duru (Ed.), *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu (2002-2009)* içinde (ss. 381-409). Ankara: Phoenix.
- Akdoğan, Y. (2010). Muhafazakar-Demokrat Siyasal kimliğin önemi ve İslamcılıktan farkı. Hakan Yavuz (ed.), *Ak Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri* içinde (ss. 59-97). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Aktoprak, E. (2014). Türkiye'de Ulus inşası: Kemalist dönem ve AKP süreci. 15.02.2022 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=gJwLd98H-Ug> adresinden erişildi.
- Aktoprak, E. (2014). AKP'nin çözüm politikasında dinin rolü: Uzlaştırıcı mı kurucu mu?, *Toplum ve Bilim*, 130, 214-235.
- Aktoprak, E. (2016). Post Kolonyal dava olarak yeni Türkiye ulusu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(1), 1-32.
- Anadolu Ajansı. (2018). Erdoğan, Saraybosna'da konuştu: Bölmekte kalmıyorlar, birbirimize düşürüyorlar. 15.02.2022 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/erdogan-saraybosnada-konustu-bolmekte-kalmiyorlar-birbirimize-dusuruyorlar-2,633027> adresinden erişildi.
- Ananicz, S. (2015). *Alone in virtue The "New Turkish" Ideology in Turkey's Foreign Policy*. Ośrodek Studiów Wschodnich Marka Karpia: Centre for Eastern Studies.
- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. İskender Savaşır (Çev.) 2. Baskı, İstanbul: Metis.
- Aras, B. (2009). Turkey's rise in the Greater Middle East: Peace-building in the periphery. *Journal of Balkans and Near East Studies*, 11(1), 29-41.
- Ardıç, N. (2014). Modernite, kimlik, siyaset: Ahmet Davutoğlu'nun medeniyet söylemi". Talha Köse, Ahmet Okumuş ve Burhanettin Duran (Ed.), *Stratejik zihniyet, kuramdan eyleme Ahmet Davutoğlu ve Stratejik derinlik* (içinde (ss. 47-87). İstanbul: Küre.
- Ateş, K. (2017). AKP, dinsel popülizm ve halk-olmayan. *Mülkiye Dergisi*, 41(1), 105-130.
- Austin, J. L (1962). *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Balcı, A. (2007). Discors ve pratik olarak Dış Politika. *Uluslararası İlişkiler*, 4(5), 67-87.
- Balcı, A. (2011). Filistin 2010. Muhittin Ataman ve İsmail Numan Telci (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2010* içinde (ss. 11-143). İstanbul: Açılım Kitap.
- Balkan Insight. (2019). Diaspora siyaseti: Türkiye'nin yeni Balkan elçileri. 15.02.2022 tarihinde <https://balkaninsight.com/2019/03/19/diaspora-politics-turkeys-new-balkan-ambassadors/?lang=tr> adresinden erişildi.
- Batuman, B.(2019). *Milletin mimarisi, yeni İslamcı Ulus inşasının kent ve mekan siyaseti*. İstanbul: Metis.
- Basın İlan Kurumu. (2017). Erdoğan: Müfredatı yeniden düzenleyeceğiz. 15.02.2022 tarihinde <https://basin.adalet.gov.tr/cumhurbaskani-erdogan-insan-haklari-eylem-plani-ni-acikladi> adresinden erişildi.

- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. İzmir: Aşına.
- Birdal, M. S. (2018). Davutoğlu doktrini: Stratejik öznenin popülist inşası. İsmet Akça, Ahmet Bekmen ve Barış Alp Özden, (Ed.), *Yeni Türkiye'ye Varan Yol Neoliberal Hegemonyanın İnşası* içinde (ss. 107-126). İstanbul: İletişim.
- Bora, T. (2018). *Zamanın Kelimeleri, Yeni Türkiye'nin Siyasi Dili*. İstanbul: Birikim.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2012). Konstrüktivizm ve rol teorisi: Kimlik, rol ve Dış Politika Analizi. Tayyar Arı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Postmodern Analizler-1* içinde (ss. 135-157). Bursa: MKM Yayınları.
- Browning, C. S. (2015). National Self-esteem, and the Constitution of subjectivity in late modernity. *Foreign Policy Analysis*, 11(2), 196-214.
- Campbell, D. (2012). *Writing Security, United States Foreign policy and the politics of identity*. Minneapolis: Minneapolis University Press.
- Cemal, M. F. (2004). AKP'nin siyasal kimliği üzerine: Kimlik arkadan gelsin. *Muhafazakâr Düşünce*, 1, 149-163.
- Checkel, J. T. (1998). The Constructivist turn in International relations theory. *World Politics*, 50(2), 324-348.
- Cox, R. W. (1981). Social forces, states and World orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 10(2), 126-155.
- Cox, R. W. (1993). Gramsci, Hegemony and International Relations an essay in method. Stephen Gill (Ed.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* içinde (ss. 49-66). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cumhuriyet. (2011). Başbakan, sonuçları değerlendirdi. 15.02.2022 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/257694/Basbakan__sonuclari_degerlendirdi.html adresinden erişildi.
- Çalış, Ş. H. (2001). Ulus Devlet ve kimlik labirentinde Türk Dış Politikası. Şaban H. Çalış, İhsan Dağı ve Ramazan Gözen (Ed.), *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik* içinde (ss. 3-34). Ankara: Liberte.
- Çavdar, A. (2018). Saray'ın tarih takıntısı neye işaret?. 21. 02.2022 tarihinde <https://artigercek.com/tag/Ay%25C5%259Fe-%25C3%2587acdar> adresinden erişildi.
- Çınar, M. (2015). *Vesayetçi demokrasiden milli demokrasiye*. İstanbul: Birikim.
- Çınar, M. (2016). The power strategies of the AKP in Turkey. Zeynep N. Kaya (Ed.), *The AKP And Turkish Foreign Policy in The Middle East* içinde (ss. 1-15). London: LSE.
- Çiftçi, K. (2010). *Tarih, kimlik ve eleştirel kuram bağlamında Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal.
- Davutoğlu A. (1999). Tarih idrakı oluşumunda metodolojinin rolü: Medeniyetlerarası etkileşim açısından Dünya Tarihi ve Osmanlı. *Divan*, 7, 1-63.
- Davutoğlu A. (2010). Turkish vision of regional and global order: Theoretical background and practical implementation. *Political Reflection*, 1(2), 2010, 38-50.
- Davutoğlu, A. (1997). Medeniyetlerin ben-idraki. *Divan*, 1(3), 1 – 53.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin uluslararası konumu*. İstanbul: Küre.

- Davutoğlu, A. (2004). Türkiye merkez ÷lke olmalı. 15.02.2022 tarihinde <http://www.radikal.com.tr/yorum/turkiye-merkez-ulke-olmali-702116/> adresinden erişildi.
- Davutoğlu, A. (2008). Turkey's Foreign Policy vision: An assessment of 2007. *Insight Turkey*, 10(1), 77-96.
- Davutoğlu, A. (2011). *Teoriden pratiğe: Türk Dış Politikası üzerine konuşmalar*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2014). *Küresel bunalım* İstanbul: Küre.
- Davutoğlu, A. (2022). *Ahmet Davutoğlu yorumluyor | Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı: Savaş ve düzen*. 21.Mart 2022 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=IngCqcKEu8c> adresi üzerinden erişildi.
- Demirtaş, B. (2012). Türkiye'nin Bosna ve Kosova'ya yönelik politikaları. Tayyar Arı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Postmodern Analizler-1* içinde (ss.151-186). Bursa: MKM Yayınları.
- Demirtaş, B. (2014). AKP'nin Dış Politikasını anlamak: Emperyal miras, Neoliberal çıkarlar ve pragmatizm. Simten Coşar ve Gamze Yücesan- Özdermir, (Ed.), *İktidarın Şiddeti, AKP'li Yıllar, Neoliberalizm ve İslamcı Politikalar* içinde (ss.185-213). İstanbul: Metis.
- Demirtaş, B. (2014). İnşacılık. Ali Balcı ve Şaban Kardaş (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş, Tarih, Teori, Kavram ve Konular* içinde (ss. 110-122). İstanbul: Küre.
- Dışişleri Bakanlığı. (2011). Dışişleri Bakanı sayın Ahmet Davutoğlu'nun 3. büyükelçiler konferansının açılışında yaptığı konuşma. 15.02.2022 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-3_-buyukelciler-konferansi_nin-acilisinda-yaptigi-konusma_-03-ocak-2011.tr.mfa adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. (2011). Yeni dönemde sıfır sorun politikası. 15.02.2022 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/yeni-donemde-sifir-sorun-politikasi.tr.mfa> adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. (2012). Article by Mr. Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of Turkey and Mr. Erkki Tuomioja, Minister of Foreign Affairs of Finland published in *Hürriyet Daily News*. 15.02.2022 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/article-by-mr_-ahmet-davuto%C4%9Flu_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey-and-mr_-erkki-tuomioja_-minister-of-foreign-affairs-of-finland-published-in-turkish-daily-news_-25-february-2012.en.mfa adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. (2013). Dışişleri Bakanı sayın Ahmet Davutoğlu'nun dış ekonomik ilişkiler kurulu tarafından düzenlenen toplantıda yaptıkları konuşma. 15.02.2022 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-dis-ekonomik-iliskiler-kurulu-tarafından-duzenlenen-toplantıda-yaptıkları-konusma_-9.tr.mfa adresinden erişildi.
- Diken. (2018). Bosna Hersek medyası 'şaşkın': Erdoğan'ın seçim konuşmasından kimse haberdar değil. 15.02.2022 tarihinde <https://www.diken.com.tr/bosna>

- hersek-medyasi-saskin-erdoganin-secim-konusmasindan-kimse-haber-dar-degil/
adresinden erişildi
- Duran, B. (2011). Türk Dış Politikasının iç siyaset boyutu: 2010 değerlendirmesi. Burhanettin Duran, Kemal İnat and Mesut Özcan (Ed.), *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010* içinde (ss. 13-64). İstanbul: SETA.
- Efron, S. (2014). *The future of Israeli-Turkish relations*. Santa Monica: Rand.
- Erdoğan, E. (2013). Dış Politikada siyasallaşma: Türk kamuoyunun Davos krizi ve etkileri hakkındaki değerlendirmeleri. *Uluslararası İlişkiler*, 10(37), 37-67.
- Gazete Vatan. (2007). Türkiye araya girdi. 15.20.2022 tarihinde <https://www.gazetevatan.com/> adresinden erişildi.
- Gazeteduvar. (2018). 16 yılda İsrail ilişkileri: Bolca hamaset tam gaz ticaret. 15.02.2022 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/05/29/16-yilda-israil-iliskileri-bolca-hamaset-tam-gaz-ticaret> adresinden erişildi.
- Gençer Eroler, E. (2019). *Dindar nesil yetiştirmek, Türkiye’de eğitim politikalarında ulus ve vatandaş inşası (2002-2016)*. İstanbul: İletişim.
- Gerner, D. J. (1955). The evolution of study of Foreign Policy. Laura Neack, Jeanne A. K. ve Patrick J. Haney (Ed.), *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation* içinde 17-32). Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Haber Türk. (2012). Kaybettiğimiz topraklarda buluşacağız. 15.02.2022 tarihinde <https://www.haberturk.com/gundem/haber/708252-kaybettigimiz-topraklarda-bulusacagiz> adresinden erişildi.
- Haberler. (2012). Türkiye köprü değil, merkez ülke. 15.02.2022 tarihinde <https://www.haberler.com/guncel/turkiye-kopru-degil-merkez-ulke-3954318-haberi/> adresinden erişildi.
- Haberler. (2013). Bakan Davutoğlu: Yeni sınırlar, suni sınırlardır. 15.02.2022 tarihinde <https://www.haberler.com/guncel/bakan-davutoglu-yeni-sinirlar-suni-sinirlardir-4820858-haberi/> adresinden erişildi.
- Hansen, L. (2006). *Security as Practice*. London: Routledge.
- Hobsbawn, E. ve Ranger, T. (2006). *Geleneğin İcadı*. Mehmet Murat Şahin (Çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hopf, T. (2000). The promise of Constructivism in International relations theory. Andrew Linklater (Ed.), *International Relations: Critical Concepts in Political Science* içinde (ss. 177-200). New York: Routledge.
- Hopf, T. (2002). *Social construction of International Politics: Identities and Foreign policies, Moscow, 1955 and 1999*. New York: Cornell University.
- Hürriyet. (2011). Başbakan'dan üçüncü balkon konuşması. tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-ucuncu-balkon-konusmasi-18015912> adresinden erişildi.
- Hürriyet. (2017). TSK'da yemek duası değişti. 15.02.2022 tarihinde [https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tskda-yemek-duasi-degisti-40680867#:~:text=T%C3%BCrk%20Silahl%C4%B1%20Kuvvetlerinde%20yemek%](https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tskda-yemek-duasi-degisti-40680867#:~:text=T%C3%BCrk%20Silahl%C4%B1%20Kuvvetlerinde%20yemek%20)

- 20duas%C4%B1,Allah%C4%B1m%C4%B1za%20hamdolsun%22%20olarak%20y
eniden%20d%C3%BCzenlendi adresinden erişildi.
- İnal, K., Sancar, N. ve Gezgin, U.(ed.) (2015). *Marka, takva, tuğra, AKP döneminde kültür ve politika*, İstanbul; Evrensel.
- İnternet Haber. (2014). Erdoğan'dan sert Osmanlıca çıkışı!. 15.02.2022 tarihinde <https://www.internethaber.com/erdogandan-sert-osmanlica-cikisi-747129h.htm> adresinden erişildi.
- Jacobsen, J. K. (2003). Dueling constructivisms: A Post-Mortem on the ideas in main stream IR/IPe. *Review of International Studies*, 29(1), 39-60.
- Johnston, A. I. (1995). Thinking about strategic culture. *International Security*, 19(4), 32-64.
- Jung, D. (2012). Domestic context of new activism in Turkish Foreign Policy: Does religion matter. *Canadian International Journal*. 67(1), 23-38.
- Kalın, İ. (2010). Türkiye'nin ince gücü. 15.02.2022 tarihinde http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ibrahim__kalin/2010/01/23/turkiyenin_ince_g_u adresinden erişildi.
- Kalın, İ. (2012). Turkish Foreign Policy: Framework, values, and mechanisms. *International Journal*, 67(7), 7-21.
- Katzenstein , P. (1996). Norms, identity, and culture in national security, Ronald L. Jepperson, Alexander Wendt ve J. Peter Katzenstein (Ed.), *The Culture of National Security: Norms, and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Kaya, S. (2015). Sosyal inşacılık (Konstürktivizm). Tayyar Arı ve Elif Toprak (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Kuramları –II içinde* (ss. 70-91). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Keyman, F. ve Gümüüşü, Ş. (2014). *Democracy, identity and Foreign policy in Turkey: Hegemony through transformation*, New York: Palgrave Macmillan.
- Kırış, E. (2015). The role of Foreign Policy in constructing the party identity of the Turkish Justice and Development Party (AKP). *Turkish Studies*, 16(2), 178-194.
- Koyuncu, B. (2015). 2002'den 2015 seçimlerine AK Parti'nin ulusçuluğu ve bir projeksiyon. *Birikim*, 313, 37-45.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2016). 27 yıl sonra ilk kez düzenlenecek Millî Kültür Şurası hazırlıkları sürüyor. 15.02.2022 tarihinde <https://basin.ktb.gov.tr/yazdir?5B8F31EDA32F0D13A230F3F43A3C038B> adresinden erişildi.
- Milliyet. (2010). Türkiye arabulucu olsun. 15.02.2022 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/turkiye-arabulucu-olsun-1251426> adresinden erişildi.
- Mynet. (2017). Ahmet Davutoğlu: İnşallah Osmanlı'nın düzenini getireceğiz. 15.02.2022 tarihinde <https://www.mynet.com/ahmet-davutoglu-insallah-osmanlinin-duzenini-getirecegiz-110101925604> adresinden erişildi.

- NTV. (2010). Davutoğlu dünyanın 4 Kissinger'ından biri. 15.02.2022 tarihinde https://www.ntv.com.tr/dunya/davutoglu-dunyanin-4-kissingerindan-biri,pmQ1CP1_4ECsZgY4YY7tcg adresinden erişildi.
- NTV. (2010). İran ve Batı arasında arabulucu Türkiye. 15.02.2022 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/dunya/iran-ve-bati-arasinda-arabulucu-turkiye,DX8iCD4vXkaDpX7oI0E-Aw> adresinden erişildi.
- NTV. (2011). Türkiye Ortadoğu'yu birleştiriyor. 15.02.2022 tarihinde https://www.ntv.com.tr/dunya/turkiye-ortadoguyu-birlestiriyor,rb42XMc70UmB12ZF_ZJbYQ adresinden erişildi.
- NTV. (2012). Bekle-gör politikasını takip etmeyeceğiz. 15.02.2022 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bekle-gor-politikasini-takip-etmeyecegiz,uyWSov6aP02RzcFU6ZyJNw> adresinden erişildi.
- NTV. (2013). Gül'den Osmanlı teklifi. 15.02.2022 tarihinde https://www.ntv.com.tr/turkiye/gulden-osmanli-teklifi,PEkcd-j_tkeffsEz-PiKBg adresinden erişildi.
- NTV. (2017). Erdoğan: Dinini, tarihini bilen kuşaklar yetiştirmeye kararlıyız. 15.02.2022 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bu-tek-basima-benim-isim-degil,AyBog2Q-r0CcB9hV7b4Ggg> adresinden erişildi.
- Oğuzlu, T. (2012). İnşacı Uluslararası İlişkiler kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının analizi. Ertan Efeğil ve Mehmet Seyfettin Erol (Ed.), *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (ss. 26-54). Ankara: Barış Kitap.
- Ongur, H. Ö. (2015). Identifying Ottomanisms: The discursive evolution of Ottoman pasts in the Turkish presents. *Middle Eastern Studies*, 51(3), 416-432.
- Oran, B. (2013). 2001-2012: 11 Eylül olayı ertesinde AKP dönemi. Baskın Oran(ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* içinde (ss. 3-248). Cilt III, İstanbul: İletişim.
- Özcan, G. (2018). The JDP's changing discursive strategies towards Israel: Rhetoric vs. reality. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 15(57), 19-32.
- Özkan, B. (2014). Turkey, Davutoğlu and the idea of Pan-Islamism. *Survival, Global Policts and Strategy*, 56(4), 119-140.
- Özkan, B. (2015). Abdülhamit'in ruhunu beklerken: Restorasyon, medeniyet ve Davutoğlu. *Birikim*, 309-310, 119-125.
- Özkan, B. (2016). Yeni- Osmanlıcılık ve Pan-İslamcılık. Evren Haspolat ve Deniz Yıldırım (Ed.), *Türkiye'de Yeni Siyasi Akımlar 1980 Sonrası* içinde(ss. 405-458). Ankara: Siyasal.
- Özkırımlı, U. (2004). *Milliyetçilik kuramları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Peker, A. U. (2015). AKP döneminde Rövanşist mimari. *Mimarlık*, 386, 13-19.
- Sabah. (2011). Türkiye sınırları tümüyle yapay. 15.02.2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/05/30/turkiye-sinirlari-tumuyle-yapay-15712221176> adresinden erişildi.

- Saraçoğlu, C. (2013). AKP, milliyetçilik ve Dış Politika: Bir milliyetçilik doktrini olarak Stratejik Derinlik. *Alternatif Politika*, 5(1), 52-68.
- Saraçoğlu, C. ve Demirel, Ö. (2014). Nationalism and Foreign Policy discourse in Turkey under the AKP Rule: Geography, history and national identity. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 42(3), 301-319.
- Star. (2016). Dertleri fethin intikamını almak. 15.02.2022 tarihinde <https://www.star.com.tr/guncel/dertleri-fethin-intikamini-almak-haber-1114616/> adresinden erişildi.
- Sterling-Folker, J. ve Shiko, R. E. (2007). Discourses of power. Felix Berenskoetter ve M.J. Williams (Ed.), *Power in World Politics*. İçinde (ss. 244-264). New York: Routledge.
- Sunar, B. (2013). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika söyleminde temalar: Türkiye bülteni üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18, 431-454.
- Şahin, Y. (2013). Çatışma kuramları ve Kimlik temelli çatışmalar: Teorik bir giriş. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1), 32-55.
- Şahin, Y. (2019). *Kimlik ve Dış Politika: Türkiye'nin Arap-İsrail ve Balkan uyumsuzluklarına dönük arabuluculuk girişimleri (2002-2016)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Şatana, N. S. (2015). Uluslararası ilişkilerde bilimsellik, metodoloji ve yöntem. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 11-33.
- Şimşek, E. (2015). Kimlik ve Dış Politika: Rusya Federasyonunun Bosna- Hersek ve Kosova politikalarında kimliğin rolü. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- T24. (2016). Yiğit Bulut: Balkanlar'da, Ortadoğu'da Afrika'da halk 'İstanbul'dan nasıl yönetiliriz'i konuşuyor. 15.02.2022 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/yigit-bulut-balkanlarda-ortadoguda-afrikada-halk-istanbuldan-nasil-yonetiliriz-konusuyor,343271> adresinden erişildi.
- T24. (2017). AKP'li Metiner: Biz yeni devlet kurmuyoruz, milletin hakim olduğu bir cumhuriyet inşa etmeye çalışıyoruz. 15.02.2022 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/akpli-metiner-biz-yeni-devlet-kurmuyoruz-milletin-hakim-oldugu-bir-cumhuriyet-insa-etmeye-calisiyoruz,418434> adresinden erişildi.
- T24. (2018). TBMM Başkanı Yıldırım: Türkiye'nin başı ağrırsa Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ağır hasta olur. 15.02.2022 tarihinde <https://t24.com.tr/haber/tbmm-baskani-yildirim-turkiyenin-basi-agrisa-balkanlar-kafkaslar-orta-dogu-agir-hasta-olur,751315> adresinden erişildi.
- Time Türk. (2013). Davutoğlu'na 'fahri profesörlük beratı. 15.02.2022 tarihinde <https://www.timeturk.com/tr/2013/04/27/davutoglu-na-fahri-profesorkluk-berati.html> adresinden erişildi.
- Tokdoğan, N. (2018). *Yeni Osmanlıcılık Hınç, Nostalji, Narsisizm*. İstanbul: İletişim

- Türkiye. (2012). Davutoğlu: Kardeşlerimizi rakip görmeyiz. 15.02.2022 tarihinde <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/ic-anadolu/18331.aspx> adresinden erişildi.
- Uzgel, İ. ve Yaramuş, V. (2010). Özal'dan Davutoğlu'na Yeni Osmanlıcı arayışlar. *Doğudan*, 16, 36-50.
- Yavuz, H. (2001). Değişen Türk kimliği ve Dış Politika: Neo-Osmanlıcılığın yükselişi. Şaban H. Çalış İhsan Dağı ve Ramazan Gözen (Ed.), *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik* içinde (ss.35-63). Ankara: Liberte Yayınları.
- Yeni Akit. (2014). Erdoğan: İsteseler de istemeseler de Osmanlıca öğretilecek. 15.02.2022 tarihinde <https://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-isteseler-de-istemeseler-de-osmanlica-ogretilecek-39173.html> adresinden erişildi.
- Yeni Şafak. (2013). Bize Bosna'nın, Kahire'nin duaları yeter. 15.02.2022 tarihinde <https://www.yenisafak.com/video-galeri/politika/bize-bosnanin-kahirenin-dualari-yeter!-12351> adresinden erişildi.
- Yeni Şafak. (2013). Yüzyıllık parantezi kapatacağız. 15.02.2022 tarihinde <https://www.yenisafak.com/yazidizileri/yuzyillik-parantezi-kapatacagiz-494795> adresinden erişildi.
- Yeni Şafak. (2015). İslam dünyası zaferi kutladı. 15.02.2022 tarihinde <https://www.yenisafak.com/secim/islam-dunyasi-zaferi-kutladi-2335760> adresinden erişildi.
- Yeşiltaş, M. (2014). Afteorid Stratejik Derinlikte jeopolitik muhayyile. Talha Köse, Ahmet Okumuş ve Burhanettin Duran (Ed.), *Stratejik Zihniyet, Kuramdan Eyleme Ahmet Davutoğlu ve Stratejik Derinlik* içinde (ss. 100-125). İstanbul: Küre.
- YouTube. (2017). AKP: Dün, bugün, yarın. Prof. Menderes Çınar ile söyleşi. 15.02.2022 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=Rm7TPs94SuU> adresinden erişildi.
- YTB. (2019). Yayınlar. 15.02.2022 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/yayinlar> adresinden erişildi.
- Zengin, G. (2011). *Hoca: Türk Dış Politikası'nda Davutoğlu Etkisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.